

2015

ОСВІТА
В УКРАЇНІ

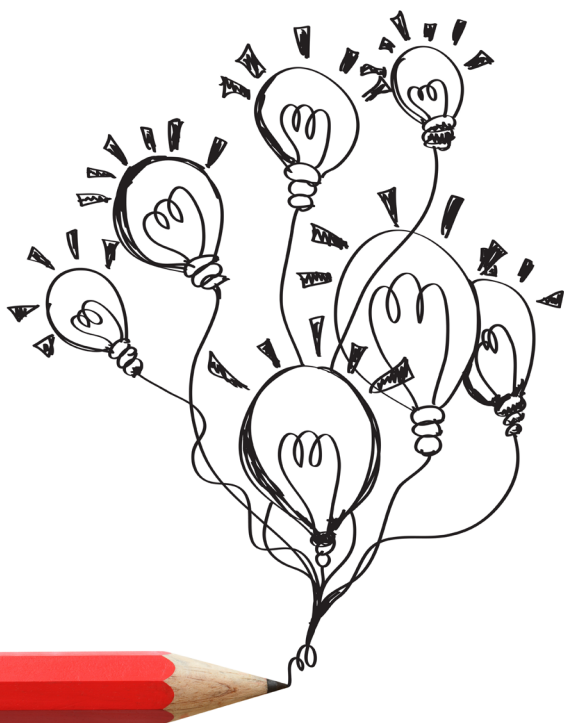
CEDOS
аналітичний центр

ВСТУП

Над збірником працювали: Тетяна Жерьобкіна, Ірина Когут,
Марія Куделя, Єгор Стадний,
Ірина Шевченко

Загальна редакція: Єгор Стадний

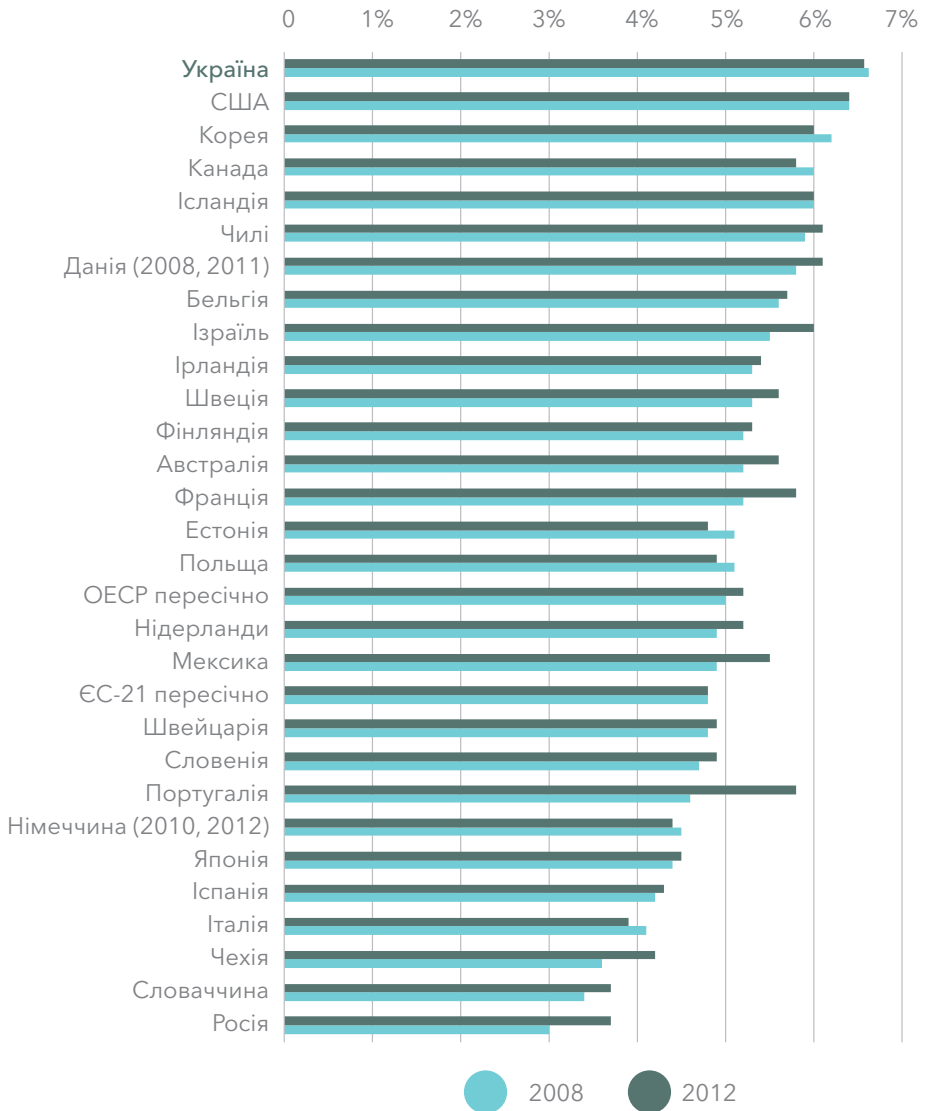
Цей збірник об'єднує освітню статистику у вигляді графічних матеріалів. У такий спосіб ми хочемо популяризувати базову інформацію про економіку освіти, учасників освітнього процесу та мережу навчальних закладів в Україні. Дані відображені у порівнянні з іншими країнами, що дозволить побачити міжнародний контекст та зрозуміти місце України в ньому. Сподіваємось, що збірник стане в нагоді усім, хто прагне розібратись у складних процесах освіти в Україні.

ФІНАНСИ ОСВІТИ

1.1 ЗАГАЛЬНІ ВИТРАТИ НА ОСВІТУ (БЕЗ ДОШКІЛЬНОЇ) ЯК % ВІД ВВП (2008, 2012)

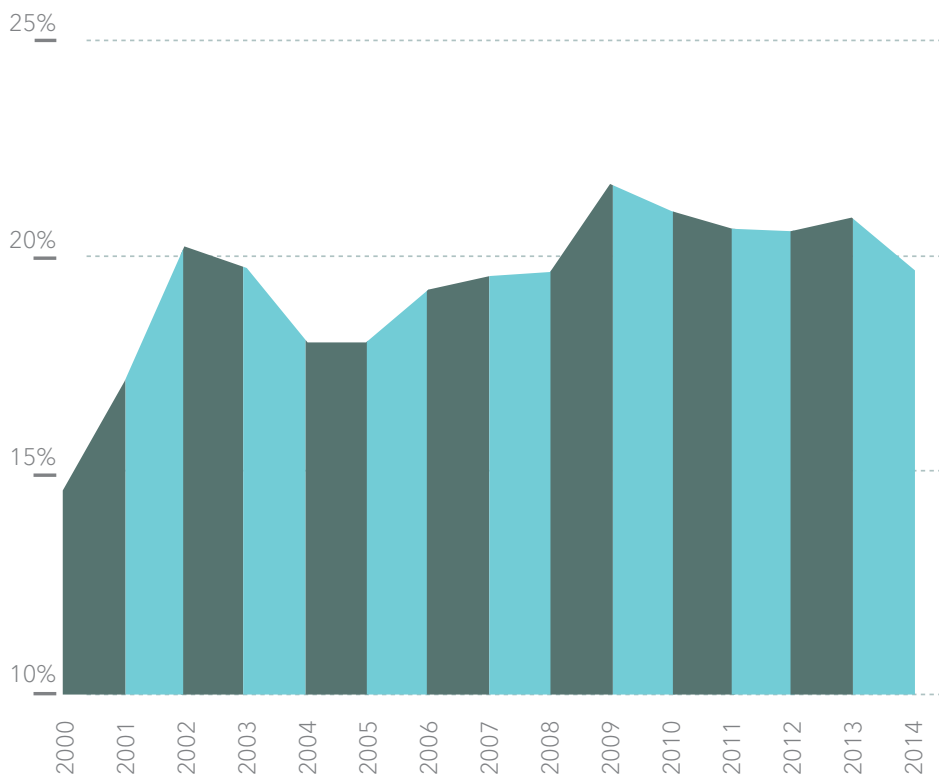

Джерело: Державна служба статистики, OECD

Витатки на освіту як частка від ВВП в Україні є дуже високими, якщо порівнювати з розвинутими країнами. Однак слід зважати на дуже значну частку тіньової економіки (обсяг якої, за різними оцінками, може сягати 50%), тобто реальний обсяг українського ВВП є більшим, ніж

офіційно вирахований. Відповідно, реальна частка витрат на освіту може бути меншою. Іншою особливістю фінансування освіти в Україні є його розпорошеність. Держава фінансує дуже розгалужену мережу навчальних закладів. Попри високий показник видатків на освіту як частки від ВВП видатки на одного учня/студента та заробітні плати освітян є дуже низькими навіть порівняно з країнами Центральної і Південної Європи.

1.2 ДЕРЖАВНІ ВИТРАТИ НА ОСВІТУ ЯК ЧАСТКА ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ, % (2000-2014)

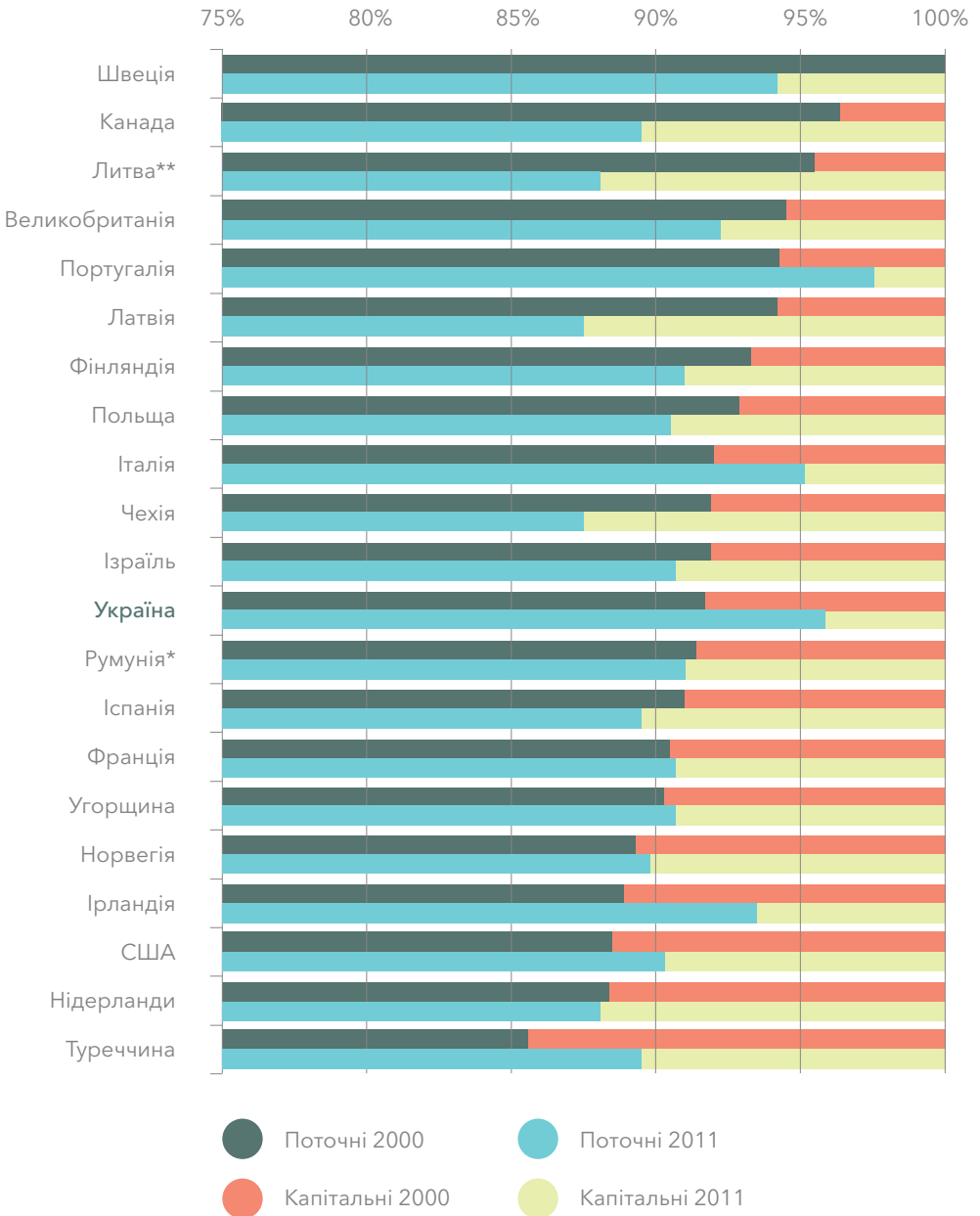

Джерело: Державна служба статистики

* Без урахування території зони проведення антитерористичної операції.

Протягом останніх 12 років видатки на освіту у зведеному бюджеті склали одну з найбільших статей – 18-21%. Тож закономірно, що намагання скоротити державні видатки під час економічної кризи помітно зачіпає освітній бюджет.

1.3 СТРУКТУРА ВИДАТКІВ У ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ, % (2000, 2011)

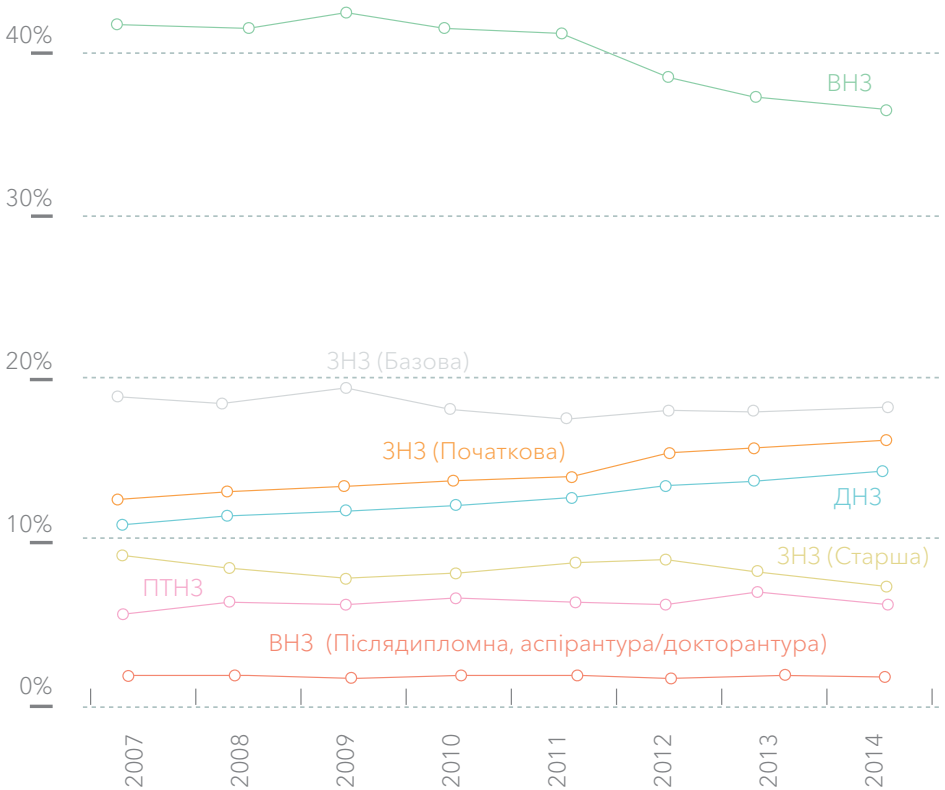
*Румунія поточні та капітальні 2001 замість 2000

**Литва поточні та капітальні 2003 замість 2000

Джерело: UNESCO

Більшість розвинутих країн, за винятком Італії, Ірландії та Португалії, поступово збільшували частку капітальних видатків в освіті. Протягом 2000–2011 років найбільші темпи зростання видатків демонстрували Канада, Чехія, Швеція, Литва та Латвія. Натомість в Україні частка капітальних видатків на освіту дуже низька (менше лише у Португалії). Лише 3,5% коштів у державних навчальних закладах спрямовується на матеріально-технічне переоснащення, ремонт приміщень, закупівлю транспортних засобів, техніки. Вищі навчальні заклади теоретично можуть спрямовувати на капітальні видатки кошти зі своїх спецфондів (зокрема, гроші, отримані як плату за навчання від студентів). Натомість професійно-технічні, загальноосвітні та дошкільні навчальні заклади таких можливостей практично не мають. Водночас умовою покращення якості освіти є суттєва реструктуризація мережі навчальних закладів та пов'язані з нею інфраструктурні рішення, зокрема, відкриття нових дитсадків, перевезення учнів та вчителів, переоснащення шкіл та професійних навчальних закладів. На вирішення цих задач потрібні значні державні кошти.

1.4 РОЗПОДІЛ ЗАГАЛЬНИХ ВИТРАТ ЗА ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ/РІВНЯМИ, % (2007-2014)

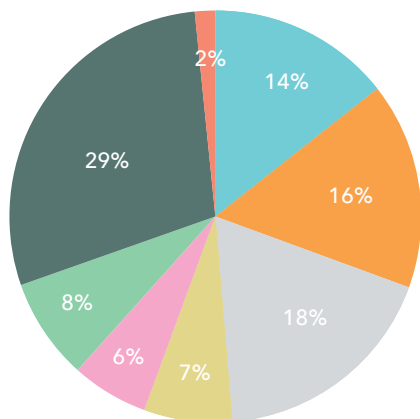
Джерело: Державна служба статистики

Протягом 2007–2014 збільшувалась частка витратів на дитсадки, початкову школу та ПТНЗ, натомість частка грошей на базову і особливо на старшу школу зменшувалася. На заклади середньої освіти в Україні йде 41% бюджетних витратів на освіту, тоді як у розвинених країнах витрачають помітно більше. Водночас за приблизними підрахунками на здобуття повної середньої освіти у ПТНЗ та ВНЗ йде щонайменше 2,3% від усіх витрат на освіту. У свою чергу, частка витратів на вищу освіту протягом останніх восьми років впала майже на 5 відсоткових пунктів до 36,8% від загальних та до 30,6% від державних витратів на освіту.

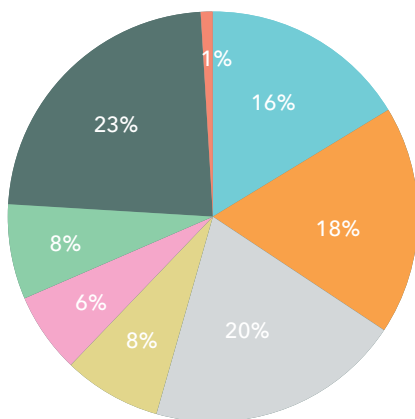

ВИТРАТИ НА ОСВІТУ ЗА РІВНЯМИ В УКРАЇНІ (2014)

1.5 ЧАСТКА ЗАГАЛЬНИХ ВИТРАТ, %

1.6. ЧАСТКА ДЕРЖАВНИХ ВИТРАТ, %

ДНЗ

ЗНЗ (Початкова)

ЗНЗ (Базова)

ЗНЗ (Старша)

ПТНЗ

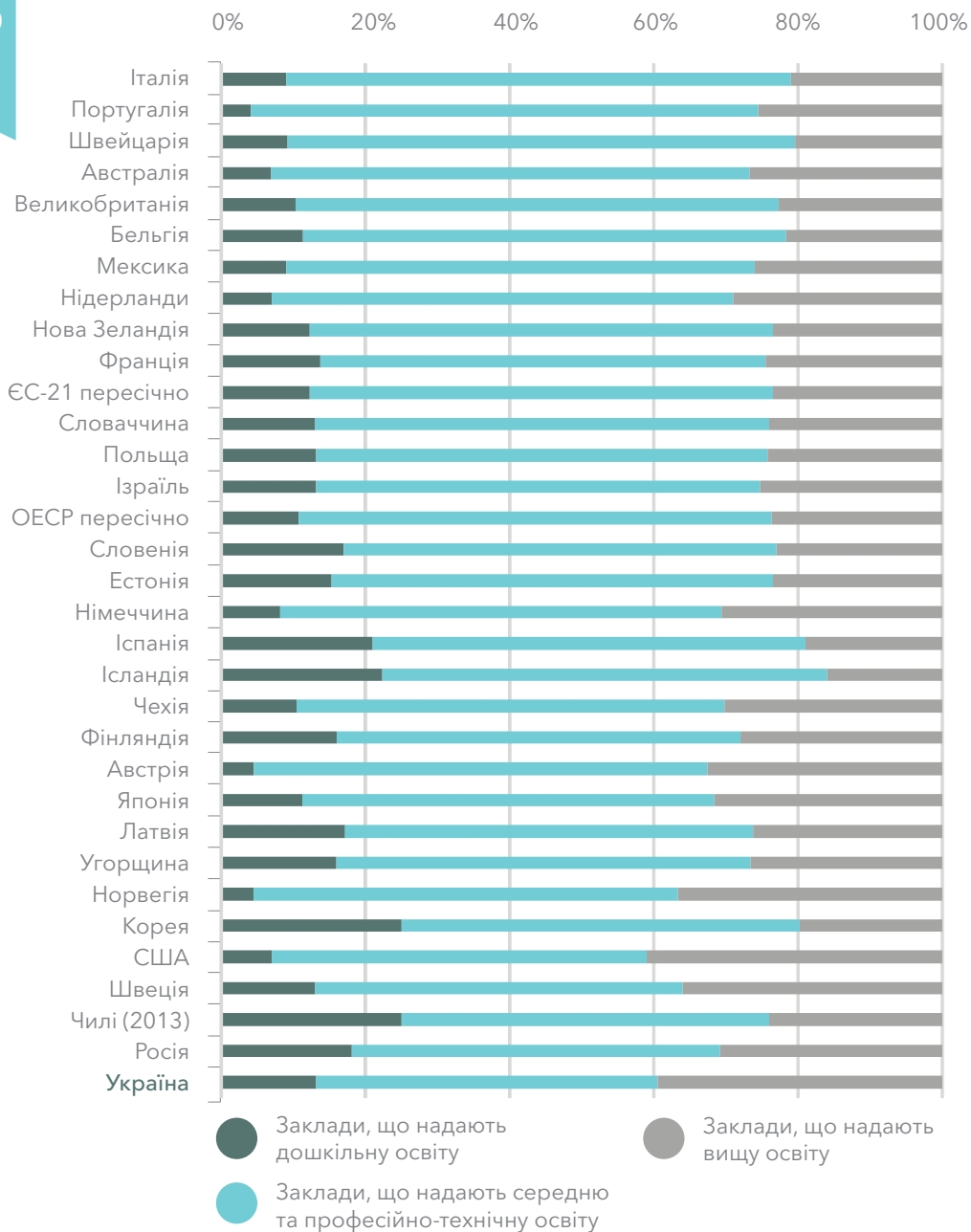
ВНЗ I-II

ВНЗ III-IV

Аспірантура/
докторантура

Джерело: Державна служба статистики

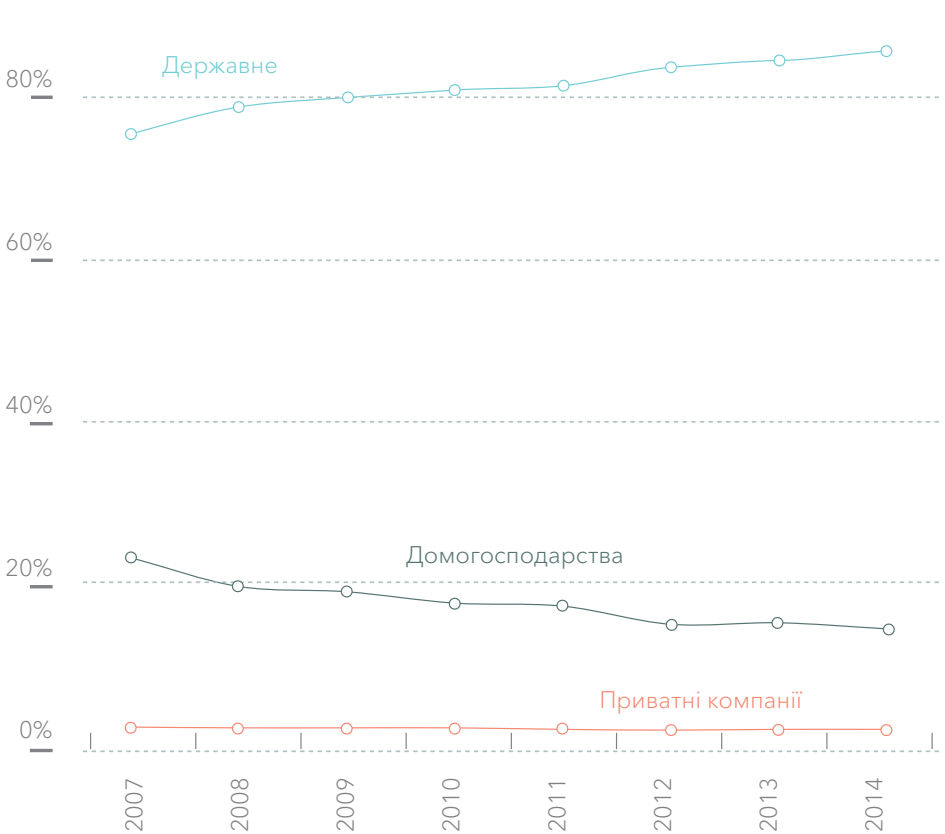
1.7 ЗАГАЛЬНІ ВИТРАТИ НА ОСВІТУ ЗА РІВНЯМИ ОСВІТИ, % (2012)

Джерело: Державна служба статистики, OECD

Розвинуті країни розподіляють значно більшу частку витрат на користь середньої та післясередньої не вищої освіти (робітничка кваліфікація), ніж Україна. У нас частка витрат на ці рівні освіти на 14 відсоткових пунктів нижча, ніж пересічно в країнах ОЕСР. Багато в чому це пов'язано з тривалістю шкільної освіти, яка у розвинутих країнах здебільшого складає 12-13 років. Натомість частка витрат на вищу освіту в Україні на 14 в.п. вища, ніж в середньому по ОЕСР. Найближчими до українського є показники Чилі та США, які подібно до України мають значний рівень недержавного фінансування вищої освіти. Наведені дані не відображають двох тенденцій, які дещо наближують українську структуру витрат до закордонної. По-перше, сюди не включено витрати батьків на репетиторство, шкільні внески тощо. По-друге, не враховано часткове повторення програми середньої школи на так званих нульових курсах (наприклад, математики) та інших дисциплінах у закладах вищої освіти. По-третє, у державній частині витрат на вищу освіту третину складають стипендії студентів, які у більшості країн не включають до видатків освітніх закладів. Окрім цього, потрібно брати до уваги, що чим бідніша країна, тим більший зазвичай акцент у видатках саме на середню освіту (Sianesi and Van Reenen, 2002).

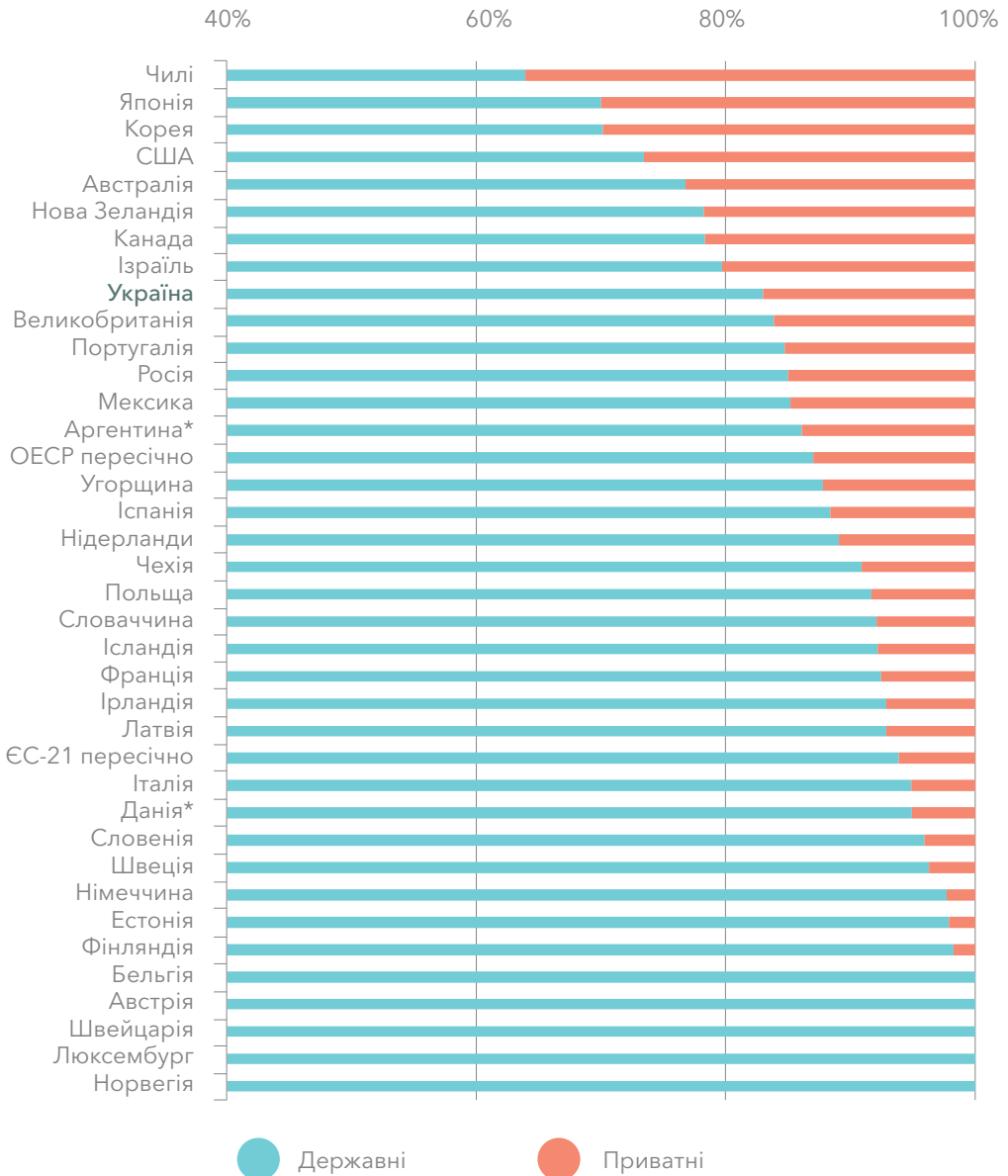
1.8 РОЗПОДІЛ ВИТРАТ В ОСВІТІ ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ, % (2007-2014)

Джерело: Державна служба статистики

З 2007 року частка домогосподарств у освітніх витратах впала на 9,4 в.п. Частково це падіння можна пояснити зменшенням кількості абітурієнтів. З 2008 року до вищої школи почали приходити діти, народжені у період різкого і тривалого спаду народжуваності, а кількість місць державного замовлення скорочувалася повільніше, ніж кількість абітурієнтів, отже, менше домогосподарств мушили витратити кошти на вищу освіту. Проте навіть після цього падіння частка витрат домогосподарств на освіту в Україні є вищою, ніж пересічна у розвинутих країнах.

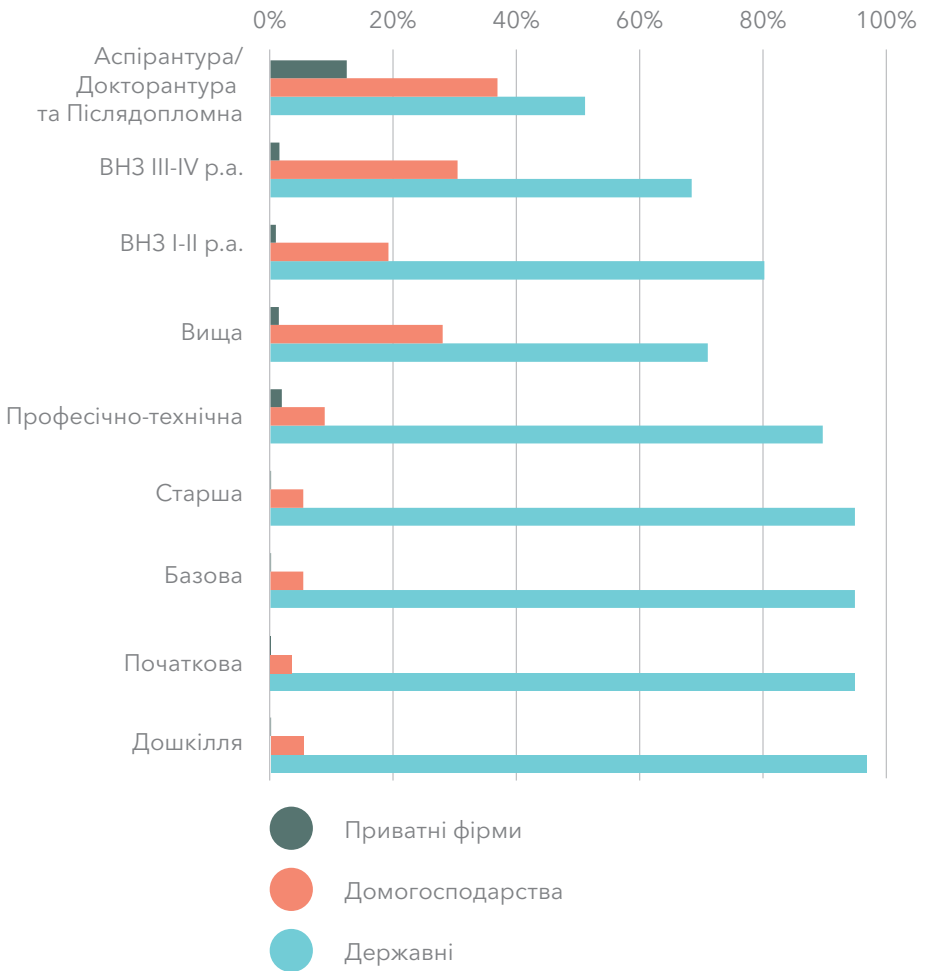
1.9 ЧАСТКА ПРИВАТНИХ ВИТРАТ НА ОСВІТУ (БЕЗ ДОШКІЛЬНОЇ), % (2012)

Джерело: Державна служба статистики, OECD

* дані 2011 року

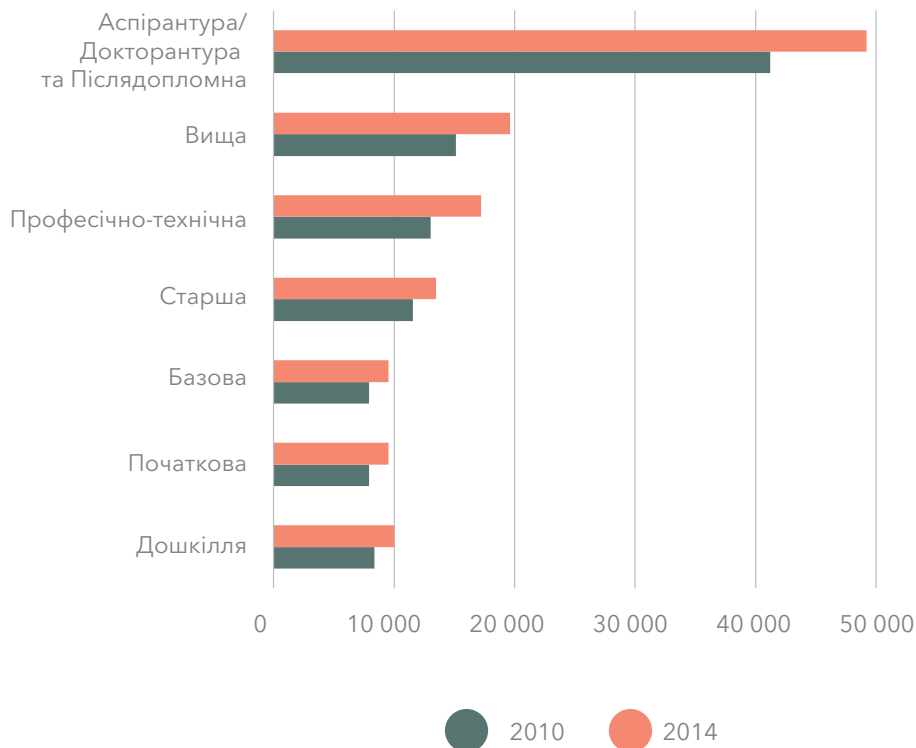
1.10 ДЕРЖАВНІ ТА ПРИВАТНІ ВИТРАТИ НА РІЗНІ РІВНІ ОСВІТИ, % (2014)

Джерело: Державна служба статистики

Традиційно частка витрат домогосподарств у вищій та професійно-технічній освіті є набагато більшою, ніж у школі. У 2014 році українці зі своєї кишені покривали третину видатків на ВНЗ. Характерно, що найвищий рівень участі бізнесу у фінансуванні освіти – 12% – зафіксовано у післядипломній освіті. Проте загалом участь бізнесу у фінансуванні освіти залишається на майже непомітному рівні – 0,8%.

1.11 ВИТРАТИ НА ОДНОГО УЧНЯ/СТУДЕНТА В УКРАЇНІ, ГРН У ЦІНАХ 2010 (2010, 2014)

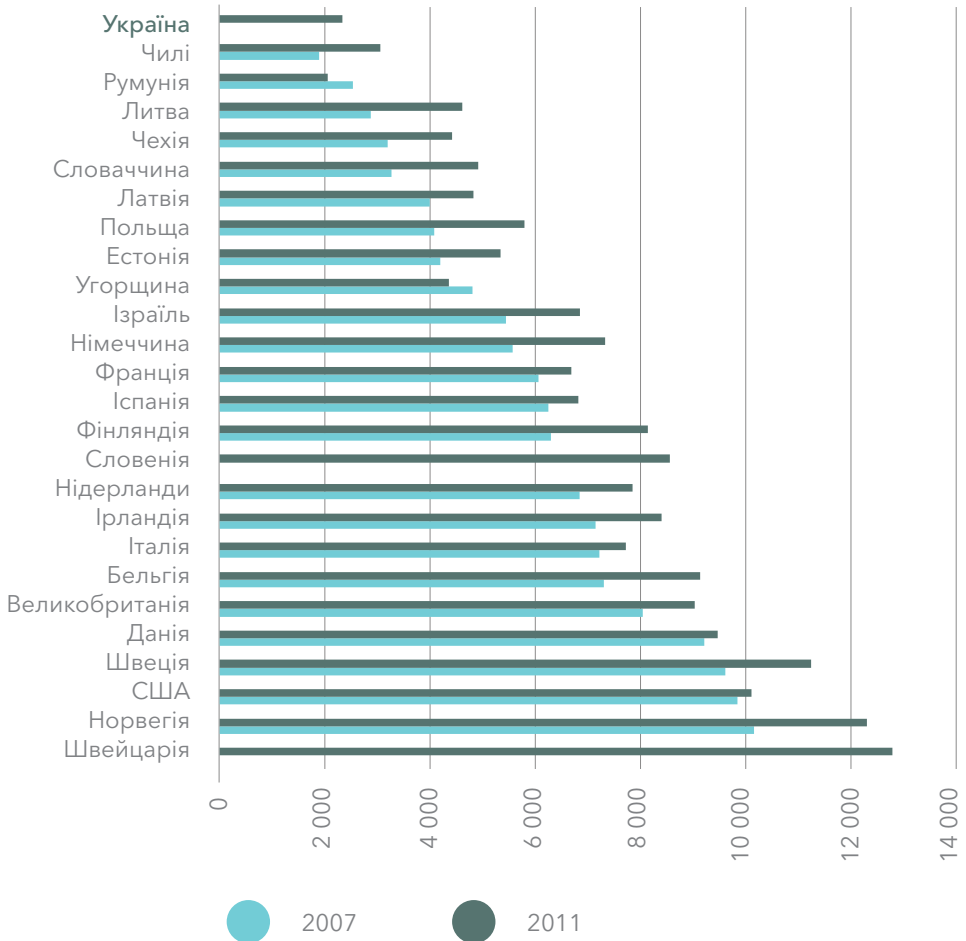
Джерело: Державна служба статистики, розрахунки автора
* в цінах 2010, на основі індексу споживчих цін

У період з 2010 по 2014 рік реальні витрати на одного учня/студента зросли на усіх рівнях освіти. Найвищі темпи росту були у професійно-технічній (+32%) та вищій (+30%) освіті. Зростання зумовлене не збільшенням фінансування, а скороченням кількості учнів та студентів за цей період. Скорочення відбулось майже на 28% у ПТНЗ та на 32% у ВНЗ I-IV рівнів акредитації. Додатково на зменшення кількості учнів і студентів вплинула окупація українських територій. Втім, ріст видатків на одного учня/студента – не конче позитивне явище. В Україні це наслідок швидкого зменшення кількості учнів і студентів, тоді як кількість вчителів, викладачів і навчальних закладів скорочується значно повільніше. Як наслідок, навчання кожного учня/студента стає дорожчим, але це не означає покращення якості освіти, адже додаткові кошти спрямовуються на підтримку поточного стану, а не на розвиток.

1.12 ДЕРЖАВНІ ВИТРАТИ НА ОДНОГО СТУДЕНТА/УЧНЯ, ПКС \$ (2007, 2011)

16

Початкова школа

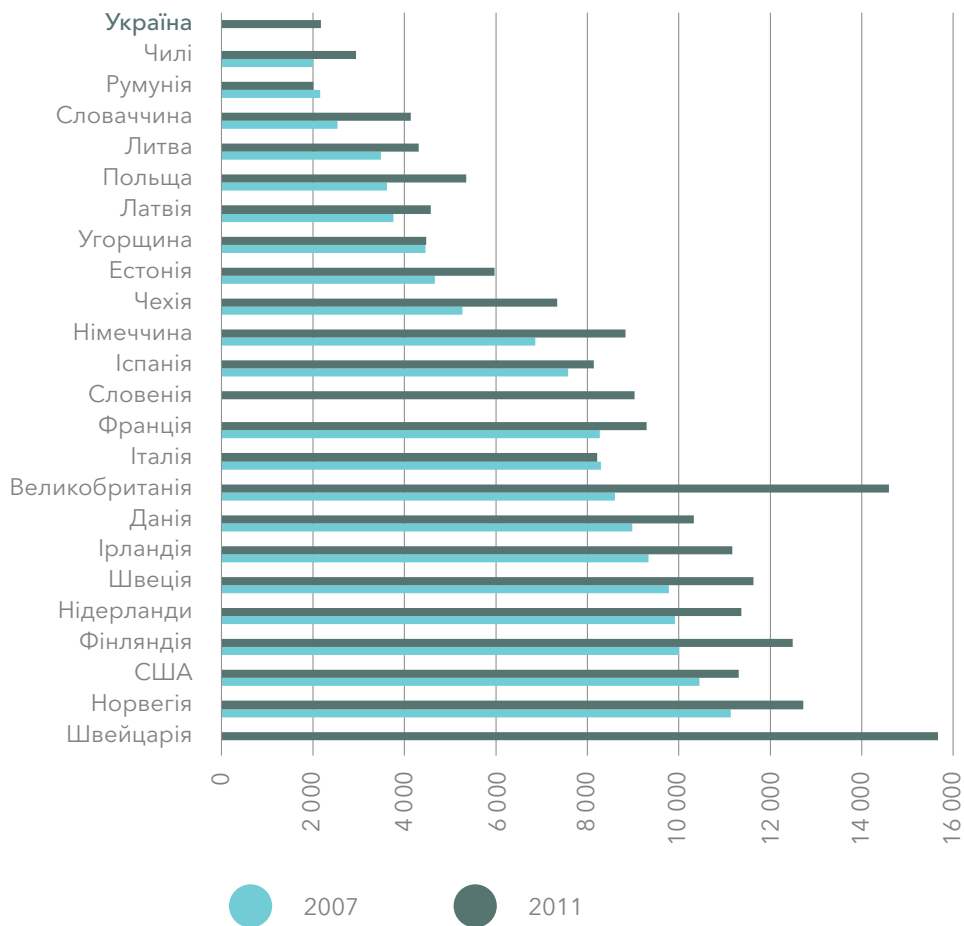

Джерело: UNESCO

Майже усі розвинуті країни попри фінансову кризу 2008–2009 років збільшували видатки на одного учня/студента. У початковій школі найбільші темпи зростання демонструють Чилі, Литва, Словаччина, Польща, Чехія, Німеччина – з показником 32–64%.

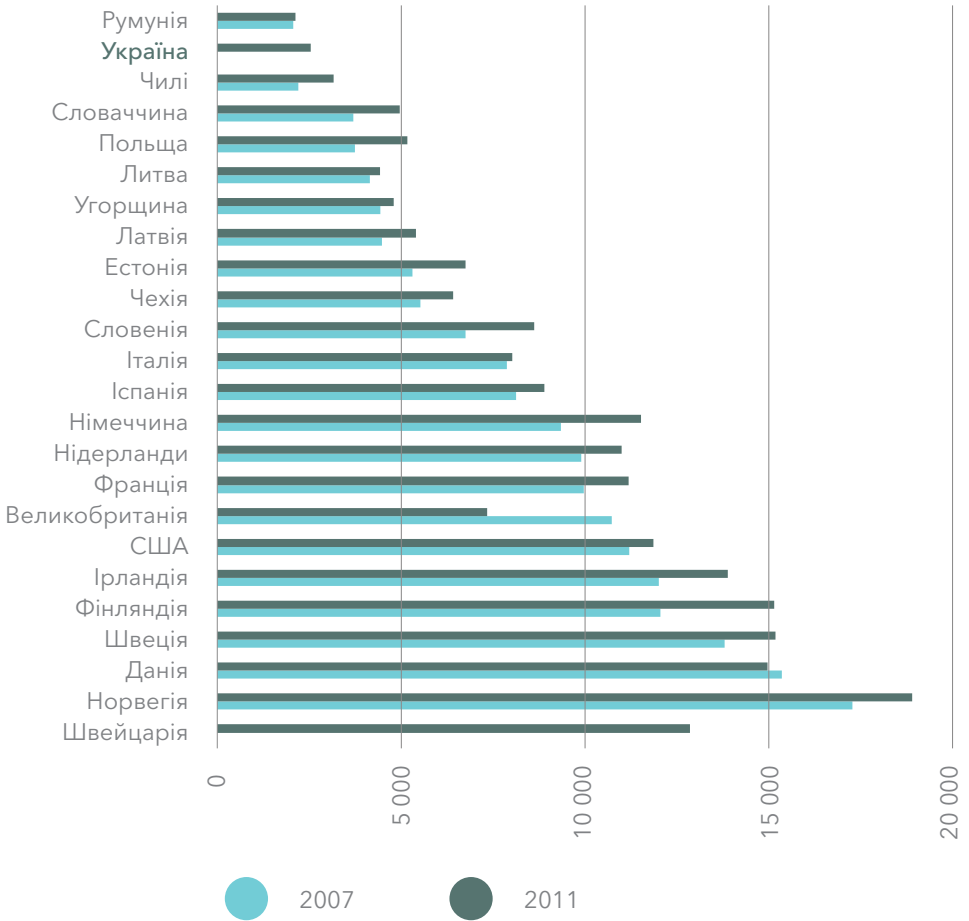

Основна школа

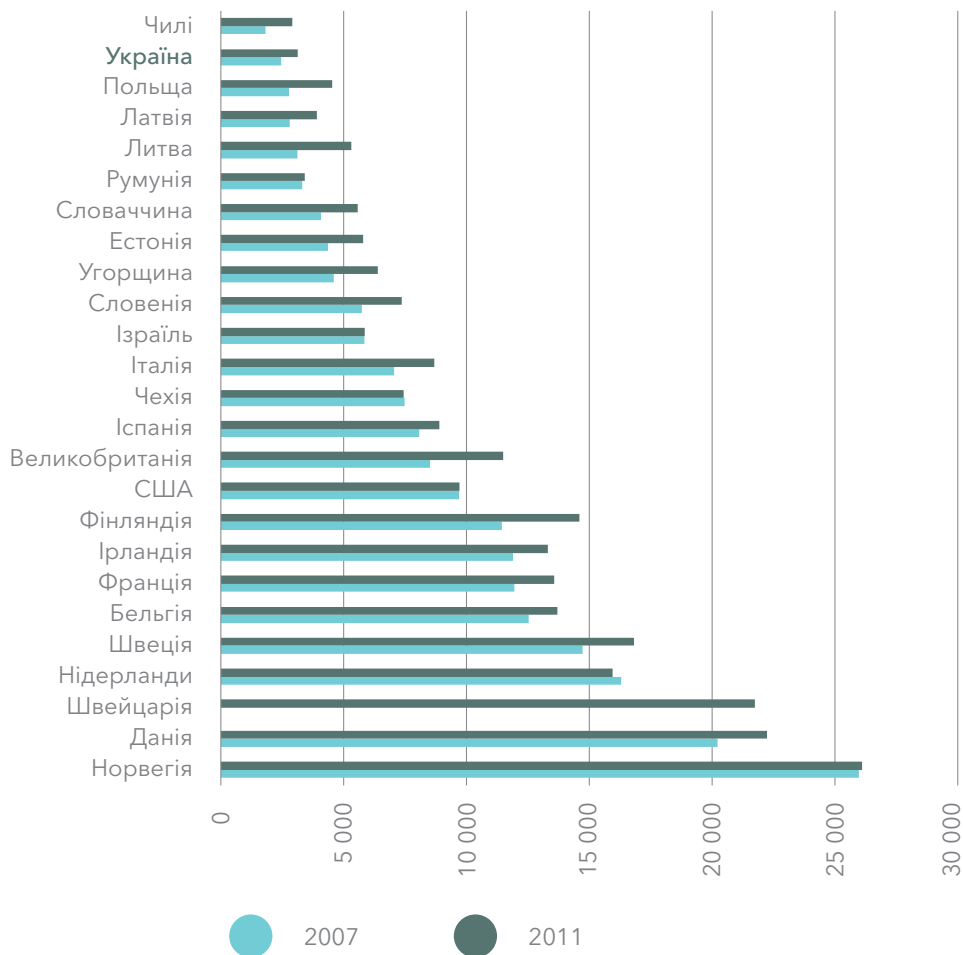
У основній школі це Великобританія, Словаччина, Польща, Чилі, Чехія, Німеччина, Естонія – 29-70%.

Старша школа

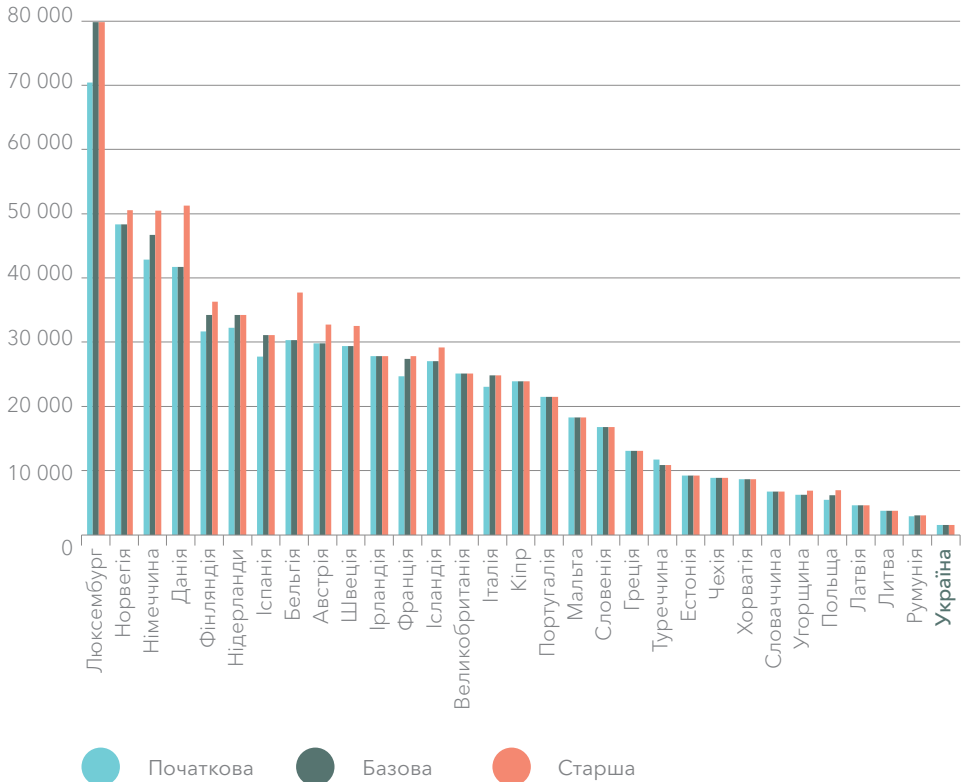
У старшій школі зростання було не настільки динамічним: Чилі, Польща, Словаччина, Словенія, Естонія, Фінляндія – 26-44%.

Вища школа

У вищій освіті видатки збільшили Литва, Польща, Чилі, Латвія, Угорщина, Словаччина, Великобританія, Естонія – 33-71%. Рівень витрат на одного студента зріс і в Україні: за 2007-2011 роки ріст склав 27%.

1.13 РІЧНА ЗАРПЛАТА НА ПОВНУ СТАВКУ НА ПОЧАТКУ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ КАР'ЄРИ, EUR (2014)

Пояснення: для країн ЄС взято річну заробітну плату вчителів базової (lower secondary) школи за 2014 рік, які працюють повний робочий день (іншими словами, на повну ставку), включаючи податки, але без плати за додаткові робочі обов'язки та доплати за кваліфікацію, вислугу років тощо. Для України взято заробітну плату вчителів, які працюють на повну ставку згідно з Єдиною тарифною сіткою розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери. Посада вчителя ЗНЗ з вищою освітою відповідає 9 тарифному розряду. Крім цього, враховано 20% надбавку за престижність вчительської праці, яку у 2014 р. отримували усі педагогічні працівники. Курс євро до гривні – зважений за перше півріччя 2014 р.

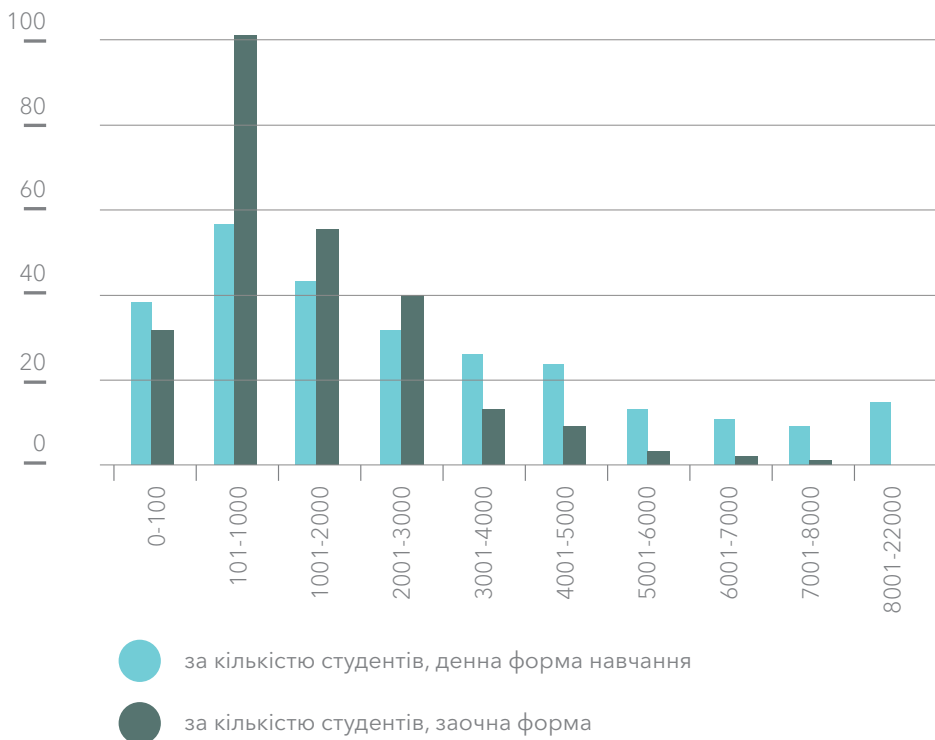
Джерело: Eurydice, Державна служба статистики

Українські вчителі отримують у рази (чи навіть у десятки разів) менше не лише за вчителів країн Західної Європи, але й за педагогів з країн пострадянського та постсоціалістичного табору (країн Балтики та Центральної Європи). Базова вчительська зарплата становить 58% відсотків ВВП на душу населення, тоді як у країнах Західної Європи цей показник становить мінімум 80%, подекуди сягаючи 135% (у Португалії) чи навіть 140% (у Німеччині). Втім, у сусідів України – Польщі, Чехії, Угорщини, Румунії, а також у країнах Балтики цей показник не надто високий (наприклад, у Латвії він становить всього 32%). Цікаво відзначити, що у переважній більшості західноєвропейських країн вчитель старшої школи (інколи – і базової) отримує вищу зарплатню, ніж вчитель початкових класів, при однаковому навантаженні. У пострадянських та постсоціалістичних країнах вчителі у школах усіх ступенів отримують однакову зарплатню.

ФІНАНСИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1 КІЛЬКІСТЬ ТА РОЗМІР ДЕРЖАВНИХ ТА КОМУНАЛЬНИХ ВНЗ

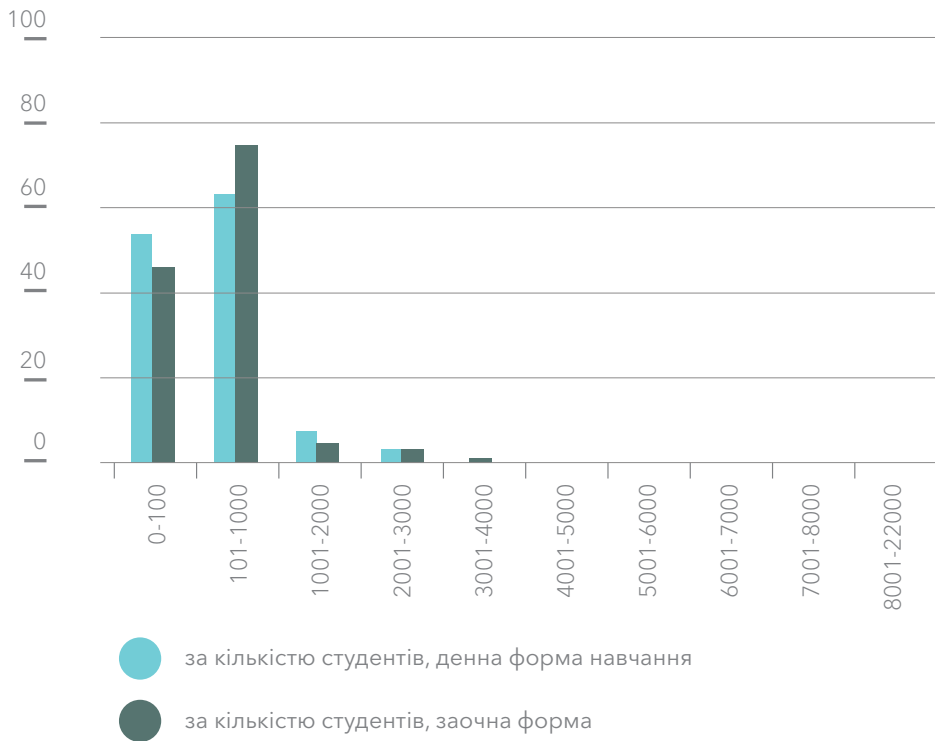

Джерело: ЄДЕБО, без коледжів та технікумів

Станом на грудень 2015 року в Україні існувало 393 ВНЗ III-IV рівнів акредитації. У це число входять державні, комунальні та приватні ВНЗ, а також їхні філії, які є окремими юридичними особами. Більшість з них мають менше 1000 студентів денної форми. Четверть ВНЗ має менше 100 студентів денної форми навчання. У 102 ВНЗ на заочній формі навчається більше студентів, ніж на денній. Це переважно ВНЗ приватної форми власності, а також ВНЗ, підпорядковані МВС та переведені з окупованих територій. У 29 ВНЗ денної форми немає взагалі. Приватні ВНЗ переважно невеликі – майже усі вони мають менше 1000 студентів денної форми навчання. Як показують різноманітні дослідження суспільної думки, зменшення кількості ВНЗ часто пов'язують із підвищенням якості вищої освіти. Однак цей зв'язок залишається недоведеним.

Більше того, якби хтось вирішив закрити 218 найменших ВНЗ, це зачепило б лише 6% від загальної кількості студентів денної форми, тож переважна більшість студентів та викладачів навряд чи відчують якісь зміни від скорочення кількості малих ВНЗ.

КІЛЬКІСТЬ ТА РОЗМІР ПРИВАТНИХ ВНЗ

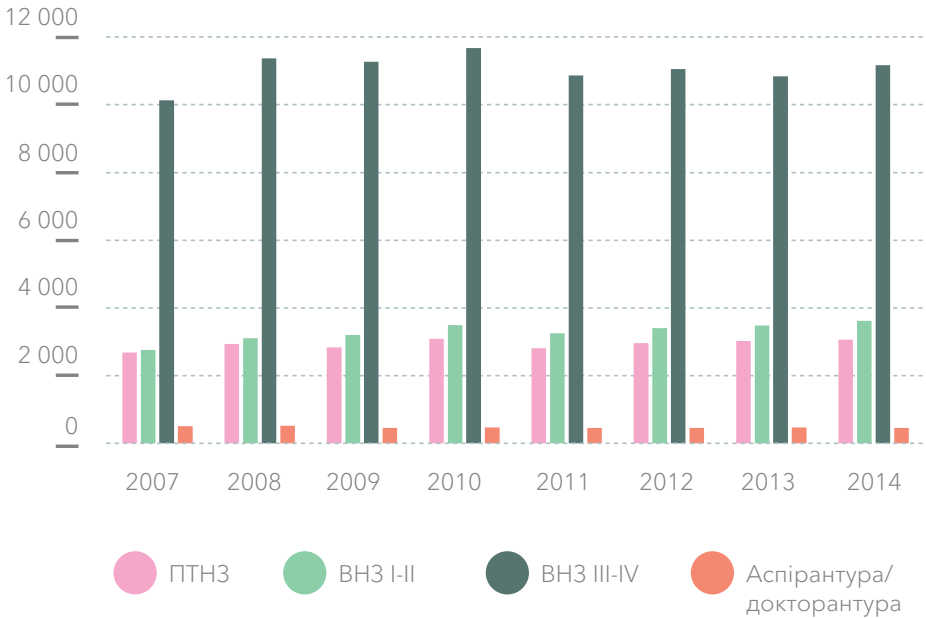

Джерело: ЄДЕБО, без коледжів та технікумів

2.2 ДЕРЖАВНЕ ТА ПРИВАТНЕ ФІНАНСУВАННЯ У ВИЩІЙ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ, МЛН ГРН У ЦІНАХ 2007 РОКУ (2007-2014)

Державне фінансування

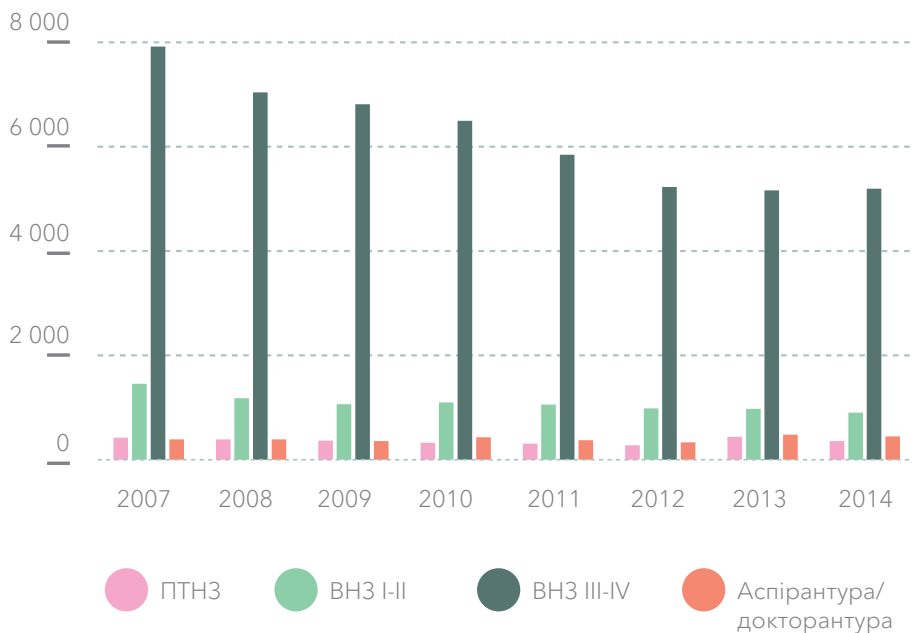

Джерело: Державна служба статистики, розрахунки автора на основі індексу споживчих цін

Протягом 2007–2014 років номінальні обсяги публічних та приватних витрат на вищу освіту зростали. Проте реальні показники у цінах 2007 року показують, що виросло переважно державне фінансування. Держава збільшувала видатки на ПТНЗ (+14%), ВНЗ I-II рівня акредитації (+31%) та ВНЗ III-IV рівня акредитації (+10%). Натомість домогосподарства та бізнес збільшували свої видатки лише у сфері післядипломної освіти (+14%), знижуючи витрати у ВНЗ I-II рівня (-38%) та ВНЗ III-IV рівня (-34%). Зростання державних видатків на коледжі та технікуми підважує стереотип про залишковий принцип їх фінансування. Протягом 2007–2014 років у структурі державних видатків на вищу освіту їхня частка зросла з 17% до 20%, в той час як частка решти рівнів зменшувалась або залишалась незмінною.

Зазираючи наперед у плановану реформу професійної освіти, можна сказати, що створення окремої галузі на базі ВНЗ I-II рівня акредитації та ПТНЗ може акумулювати до 37% усіх державних та до 18% усіх приватних видатків на післясередню освіту.

Приватне фінансування

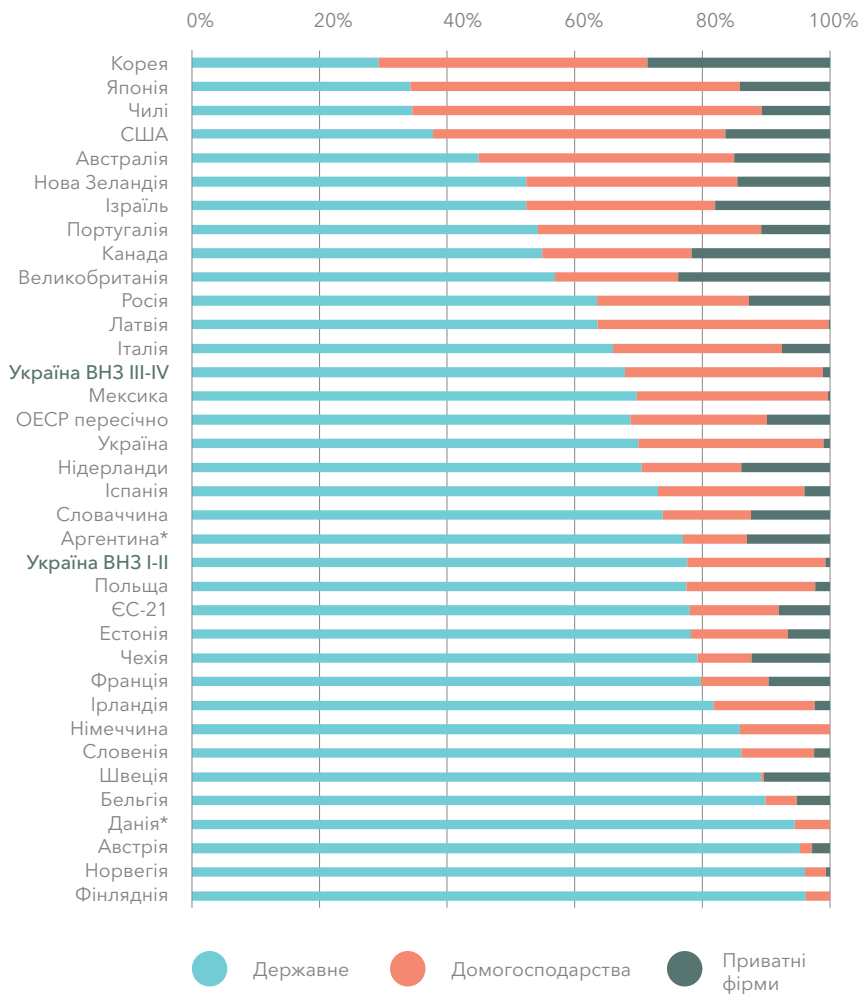

Джерело: Державна служба статистики, розрахунки автора на основі індексу споживчих цін

2.3 ДЕРЖАВНЕ ТА ПРИВАТНЕ ФІНАНСУВАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ, % (2012)

Українські виші отримують переважно державне фінансування (69,9%), цей показник збігається з пересічним у розвинутих країнах ОЕСР (69%), проте є нижчим, ніж у ЄС-21 (79%). Найближчі сусіди України теж фінансують свої університети переважно за бюджетні кошти: Чехія (79,3%), Естонія (78,2%), Словаччина (73,8%), Польща (77,6%), Росія (63,5%), Латвія (63,6%). Натомість заклади вищої освіти у США, Великобританії, Австралії, Кореї та Японії переважною або

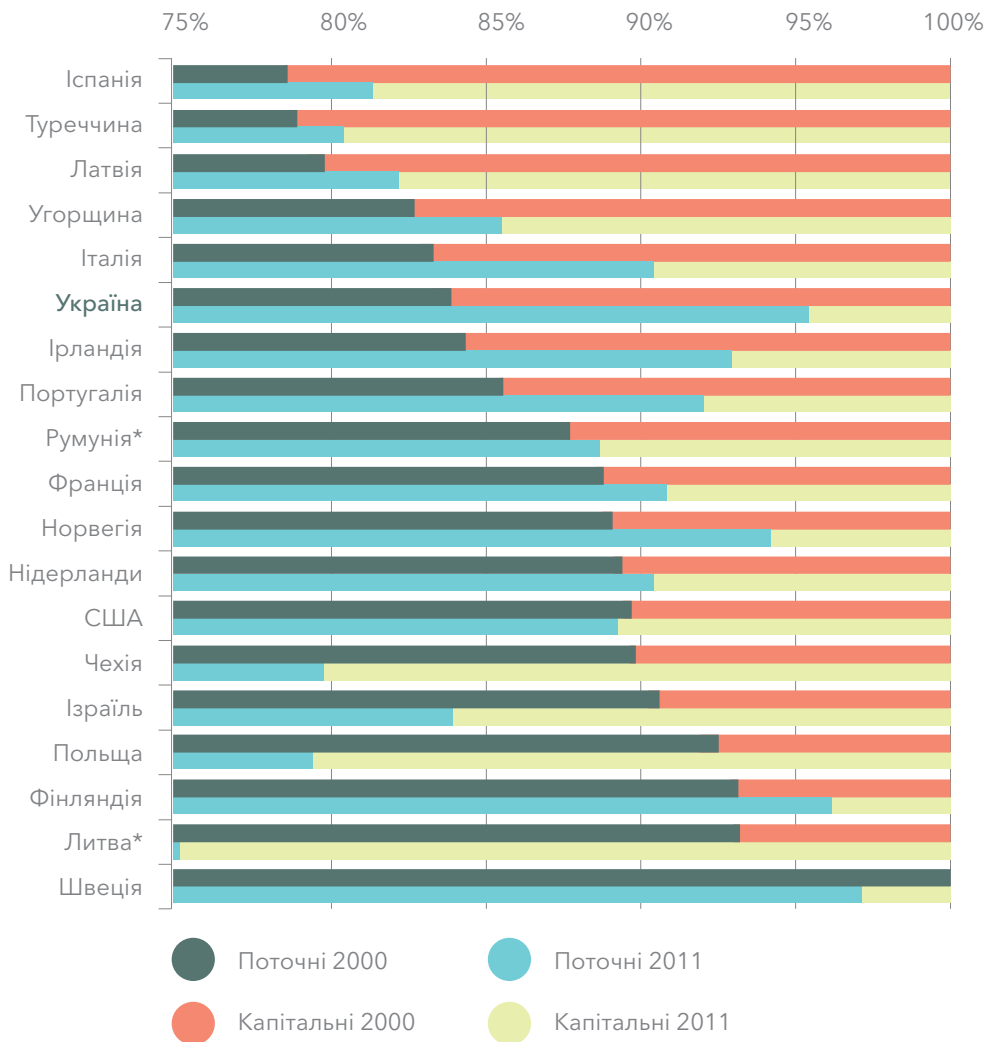
значною мірою фінансуються домогосподарствами (в Україні цей показник у 2012 році становив 29%). Водночас є країни, в яких бізнес активно інвестує в університети: Корея (28,6%), Канада (21,7%), Ізраїль (18%), США (16,4%), Японія (14,1%), Нідерланди (13,9%), Росія (12,7%), Чехія (12,3%), Швеція (10,4%). В Україні інвестиції бізнесу у вищу освіту надзвичайно низькі та складають приблизно 1% від усього фінансування вищої освіти.

Джерело: Державна служба статистики, OECD

* - дані 2011 року

2.4 СТРУКТУРА ВИДАТКІВ У ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ, % (2000, 2011)

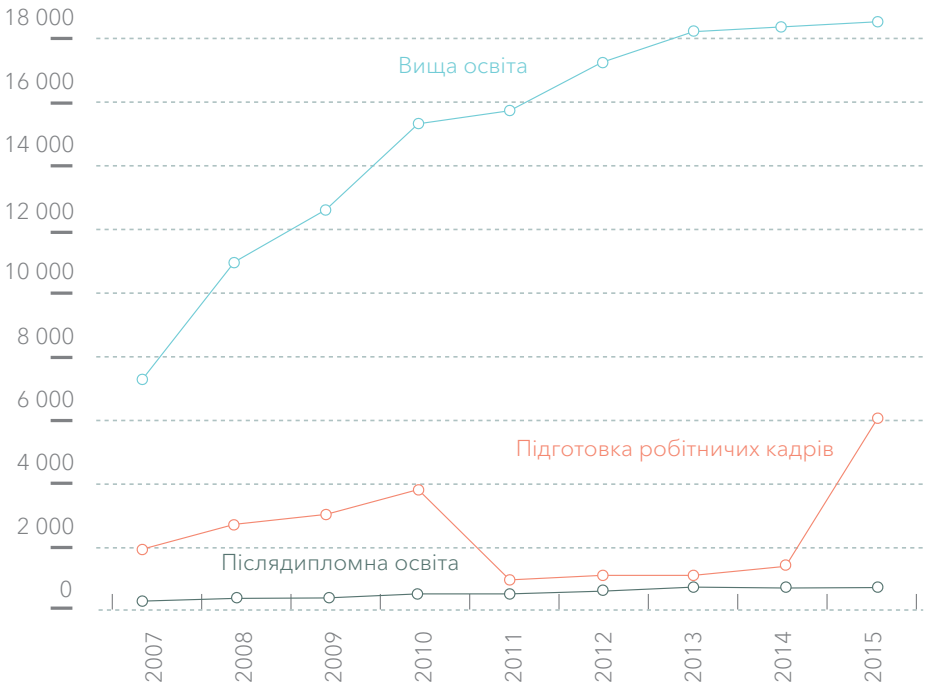

Джерело: UNESCO

* Румунія та Литва поточні та капітальні 2001 замість 2000

За період 2000–2011 років Україна скоротила частку витрат на обладнання, будівництво та модернізацію в загальній структурі витрат у вищій освіті з 17% до 4%, натомість сусідні країни Центральної Європи підвищували її: Чехія (до 20%), Польща (до 22%) та Литва (до 25%). Без збільшення капітальних витратків Україна не матиме можливості запускати сучасні медичні, інженерні та природничі освітні програми.

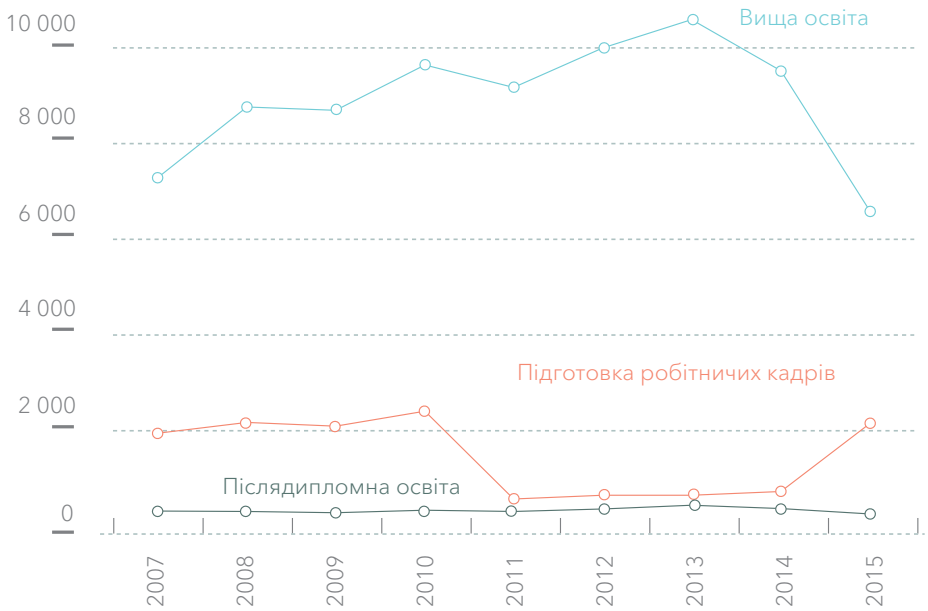
2.5 ВИТРАТИ НА ДЕРЖАВНЕ ЗАМОВЛЕННЯ, МЛН ГРН (2007-2015)

Джерело: за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення

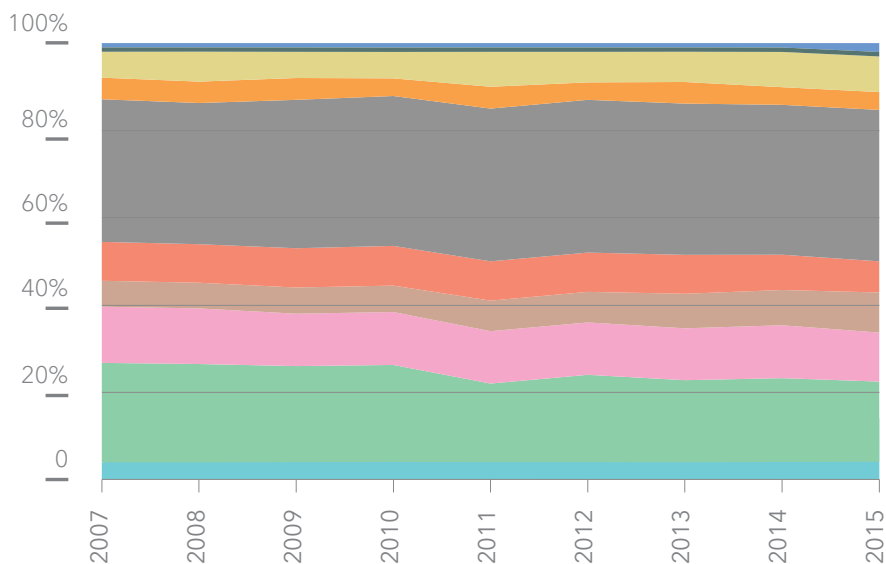
Номінальні видатки на державне замовлення зростають на усіх рівнях. Спад витрат на підготовку робітничих кадрів 2011-2014 рр. пояснюється перенесенням фінансування з державного бюджету на рівень місцевих бюджетів. Проте витрати в реальних величинах (у цінах 2007 року) на вищу та післядипломну освіту після 2013 року різко скорочуються. Певний рівень стабільності в реальних показниках зберігся лише у професійно-технічній освіті.

2.6 ВИТРАТИ НА ДЕРЖАВНЕ ЗАМОВЛЕННЯ, МЛН ГРН, У ЦІНАХ 2007 РОКУ (2007-2015)

Джерело: за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення

2.7 ДЕРЖАВНЕ ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ БАКАЛАВРІВ ЗА ГАЛУЗЯМИ МСКО, ДЕННА ФОРМА, %** (2007-2015)

- Педагогічні науки
- Суспільні науки, економіка і право
- Гуманітарні науки і мистецтво
- ІТ
- Природничі науки, математика
- Інженерія, виробництво і будівництво
- Сільське господарство
- Охорона здоров'я
- Послуги
- Інші

Джерело: за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики.

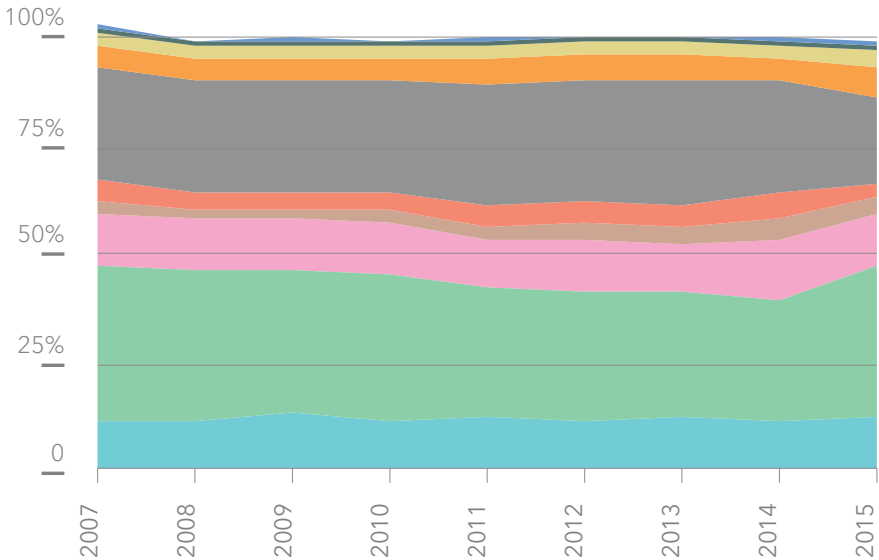
** з урахування спеціаліста з медицини та фармацевції

За останні 9 років загальна кількість місць державного замовлення відчутно змінилася, проте їх розподіл між галузями залишався фактично

сталим. Відбулось незначне скорочення частки суспільних наук на користь інженерії та охорони здоров'я на денній формі навчання. Проте лідери залишаються незмінними: інженерія (34%), суспільні науки (19%), гуманітарні науки (12%). На заочній формі зміни більш відчутні. Наприклад, у 2015 році вага суспільних наук дещо зросла. Лідерами заочної форми є суспільні науки (35%), інженерія (20%), гуманітарні науки (12%), педагогіка (12%). Утримання багаторічного статусу кво в умовах динамічних змін на ринку праці призводить до поглиблення прірви між університетами та ринком праці. Це зайвий раз підтверджує тезу про потребу відходу від моделі державного замовлення та пошуку інших форм розподілу бюджетних коштів.

2.8 ДЕРЖАВНЕ ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ БАКАЛАВРІВ ЗА ГАЛУЗЯМИ МСКО, ЗАОЧНА ФОРМА**, % (2007-2014)

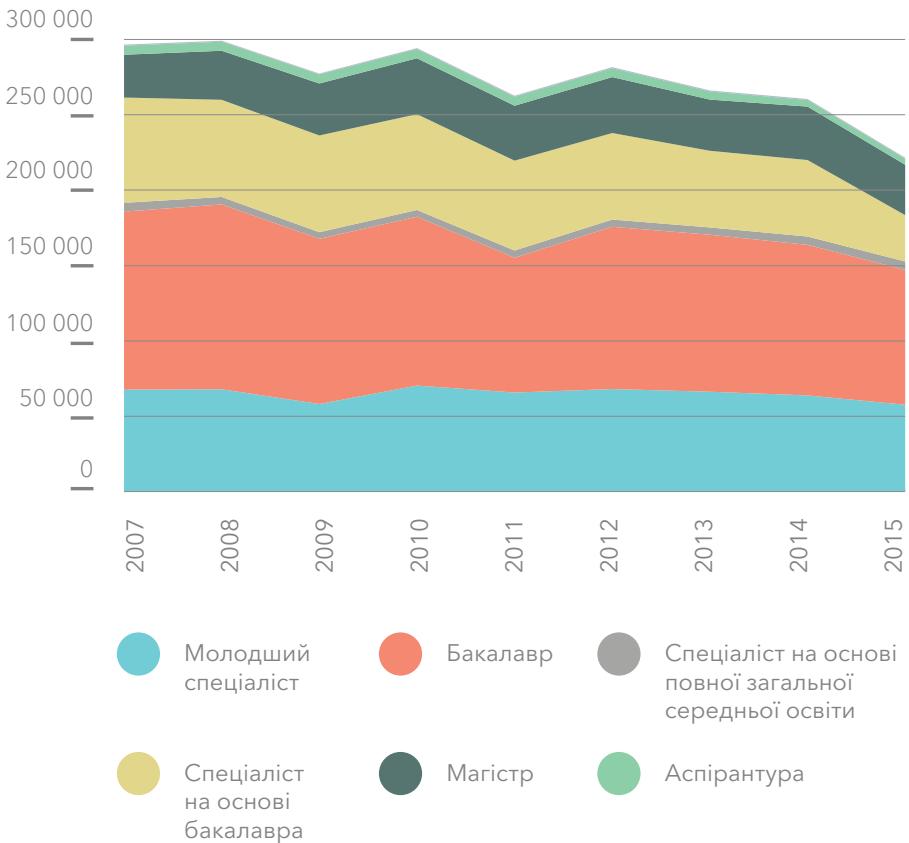

- Педагогічні науки
- Інженерія, виробництво і будівництво
- Суспільні науки, економіка і право
- Сільське господарство
- Гуманітарні науки і мистецтво
- Охорона здоров'я
- ІТ
- Послуги
- Природничі науки, математика
- Інші

Джерело: за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики.

** з урахування спеціаліста з медицини та фармації

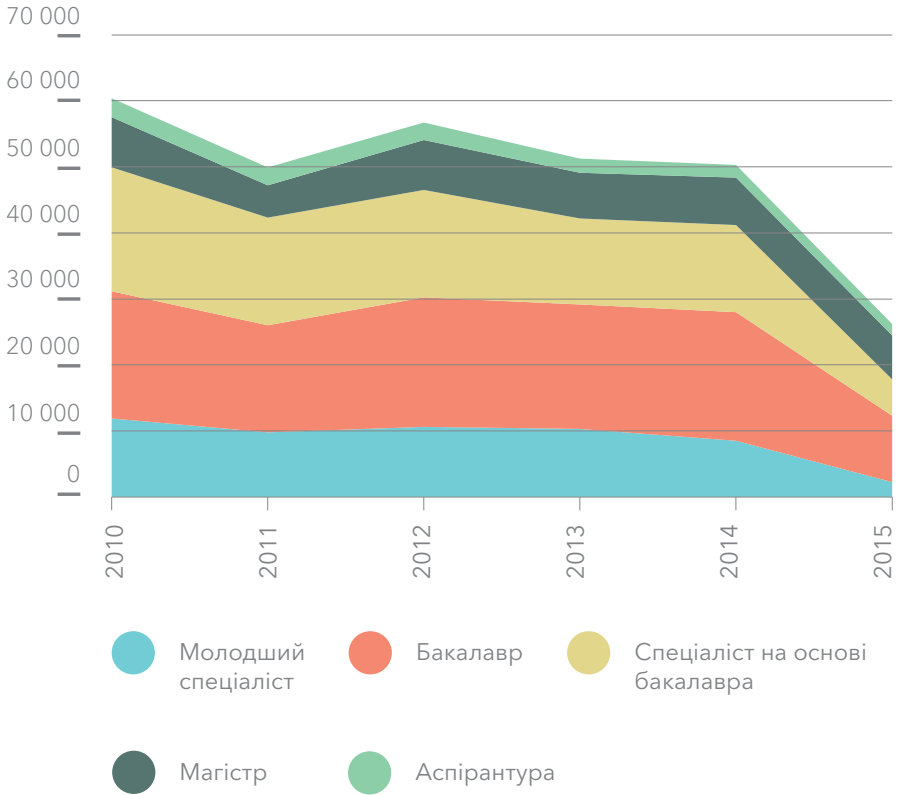
2.9 МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ, ДЕННА ФОРМА (2007-2015)

Джерело: за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення

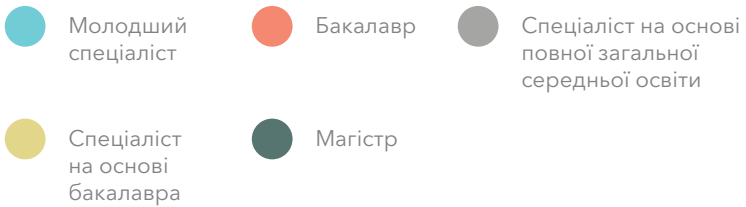
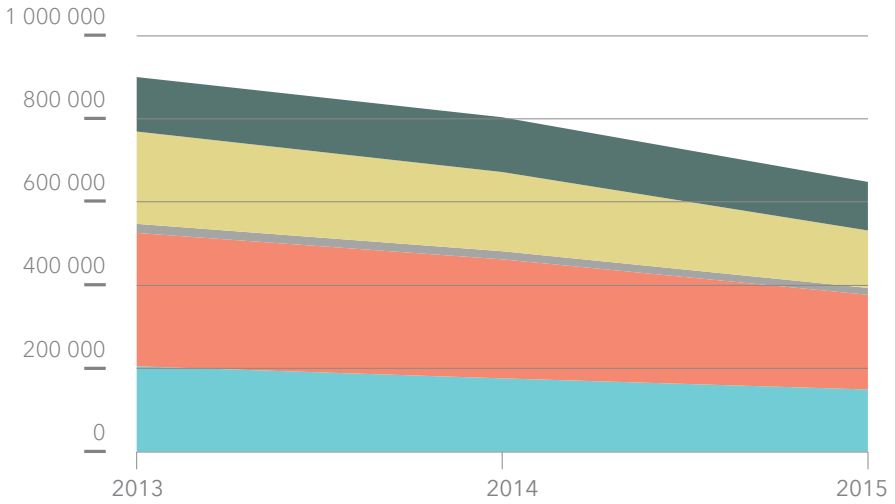
Кількість вступників спадає швидше, ніж кількість бюджетних місць. Тому навіть при скороченні обсягів державного замовлення протягом останніх чотирьох років конкурс на бюджетні місця на різних освітніх рівнях не зростає.

2.10 МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ, ЗАОЧНА ФОРМА (2010-2015)

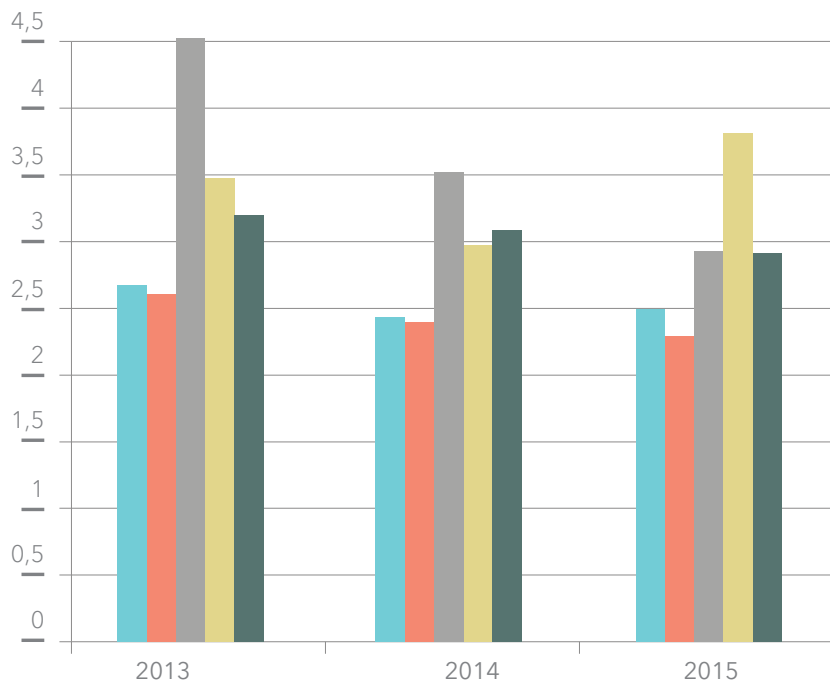
Джерело: за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення

2.11 КІЛЬКІСТЬ ВСТУПНИКІВ, ДЕННА ТА ЗАОЧНА РАЗОМ (2013-2015)

Джерело: ЄДЕБО

2.12 КОНКУРС НА МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ, ДЕННА ТА ЗАОЧНА РАЗОМ (2013-2015)

- Молодший спеціаліст
- Бакалавр
- Спеціаліст на основі повної загальної середньої освіти
- Спеціаліст на основі бакалавра
- Магістр

Джерело: ЄДЕБО, Постанови КМУ, розрахунок автора

ШКОЛА

3.1 ЗАВАНТАЖЕНІСТЬ ДНЗ, ТИС. ОСІБ (1990-2014)

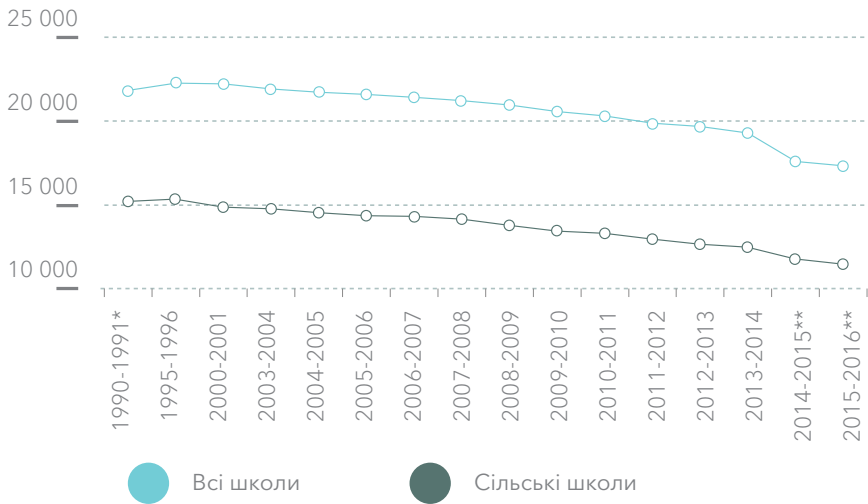
Джерело: Державна служба статистики

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

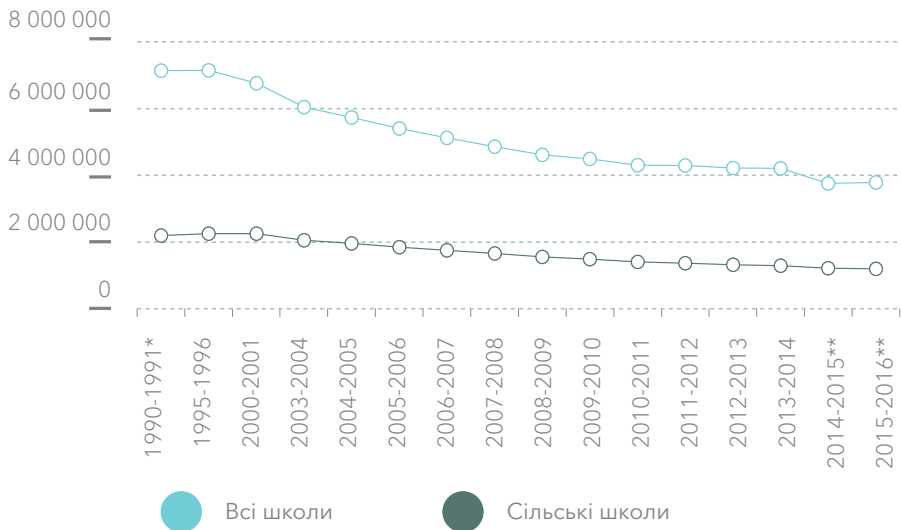
Через різкий спад народжуваності на початку та в середині 1990-х протягом перших 15 років незалежності кількість місць у дитячих садках була більшою за кількість вихованців навіть попри скорочення кількості місць більш ніж у два рази за цей період. Однак вже з другої половини 2000-х, коли рівень народжуваності помітно зріс, кількість дітей у дошкільних навчальних закладах стала більшою, ніж кількість місць, і з того часу дефіцит місць у дитсадках продовжував зростати.

3.2 ШКОЛИ, УЧНІ ТА ВЧИТЕЛІ (1990-2015)

Кількість закладів

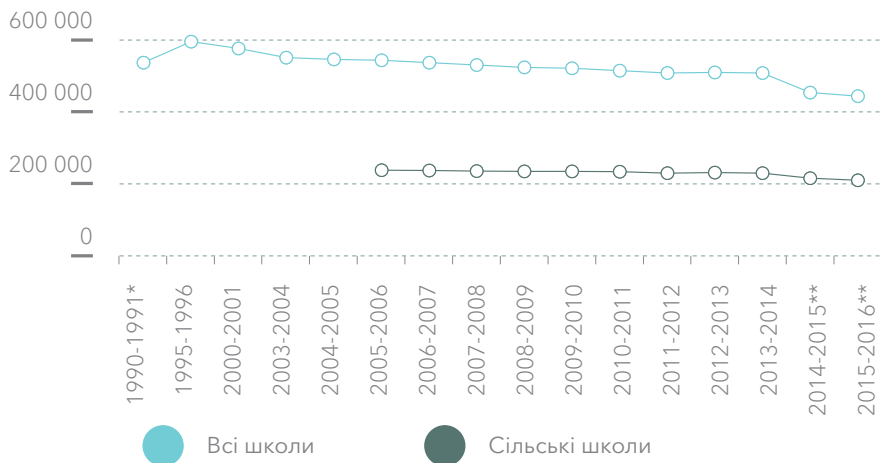

Кількість учнів

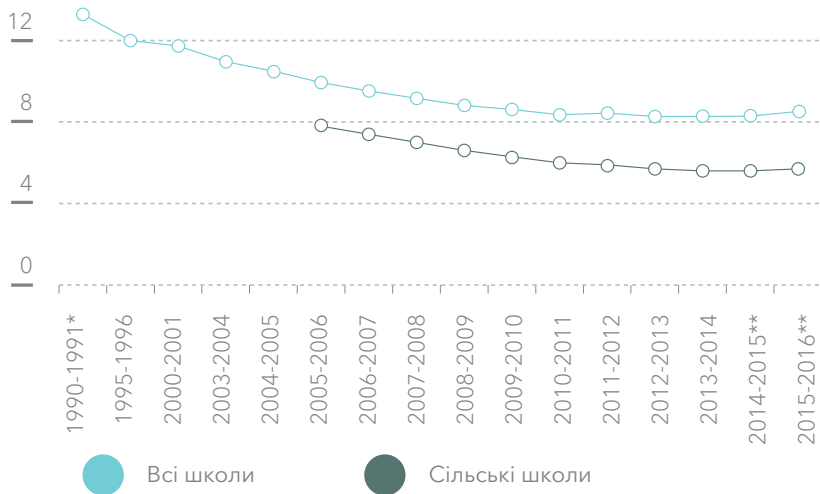

Кількість вчителів

Кількість учнів в українських школах від середини 1990-х знижується навіть попри поступовий вихід із "демографічної ями", який почався в середині 2000-х. Паралельно відбувалося зменшення кількості навчальних закладів та вчителів, однак це скорочення помітно відставало у темпах від скорочення кількості учнів. Учні з 1995 року стало менше на 47%, шкіл – на 22%, а вчителів – на 25,5%. Таким чином, середня кількість учнів на школу зменшилася з 327 у 1990-1991 навчальному році до 218 у 2015-2016, а співвідношення кількості учнів до кількості вчителів – з 13,3 учнів на вчителя у 1990 році до 8,5 у 2015. Цей показник нижчий, ніж у переважній більшості розвинутих країн. Треба враховувати, що на скорочення кількості шкіл вплинула окупація частини території України. Так, у Автономній республіці Крим на початок 2013-2014 навчального року було 3% шкіл України, навчалося 4,3% учнів та працювало 3,7% вчителів. У Донецькій області на 2013-2014 рік було 5,7% українських шкіл, 8% учнів і 6,4% вчителів, на початок 2015-2016 року їх стало 3,2%, 4% та 3,4% відповідно. Те саме стосується і Луганської області – частка шкіл, учнів та вчителів від загальноукраїнської скоротилася від 3,6%, 4% та 3,6% до 1,8%, 1,4% та 1,4%. Частина учнів та вчителів покинула тимчасово окуповані території, проте щодо кількості шкіл ми можемо казати, що приблизно 7,3% скорочення їхньої кількості (з 10,1% порівняно з 2013-2014 навчальним роком) пояснюється окупацією.

Співвідношення кількості учнів до кількості вчителів

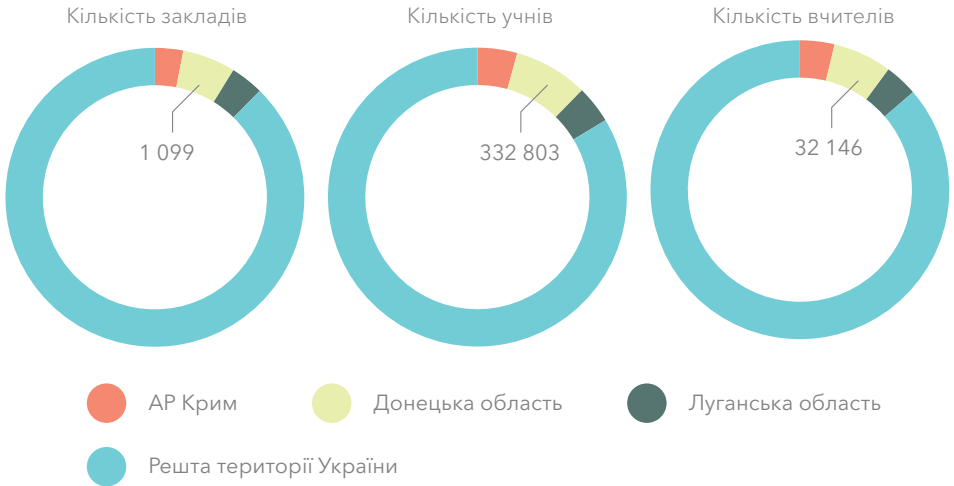
Джерело: Державна служба статистики

* з 1991 по 2003 є данні не по усіх навчальних роках

** Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

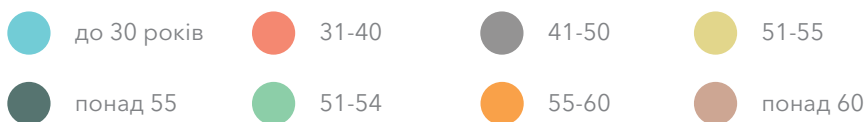
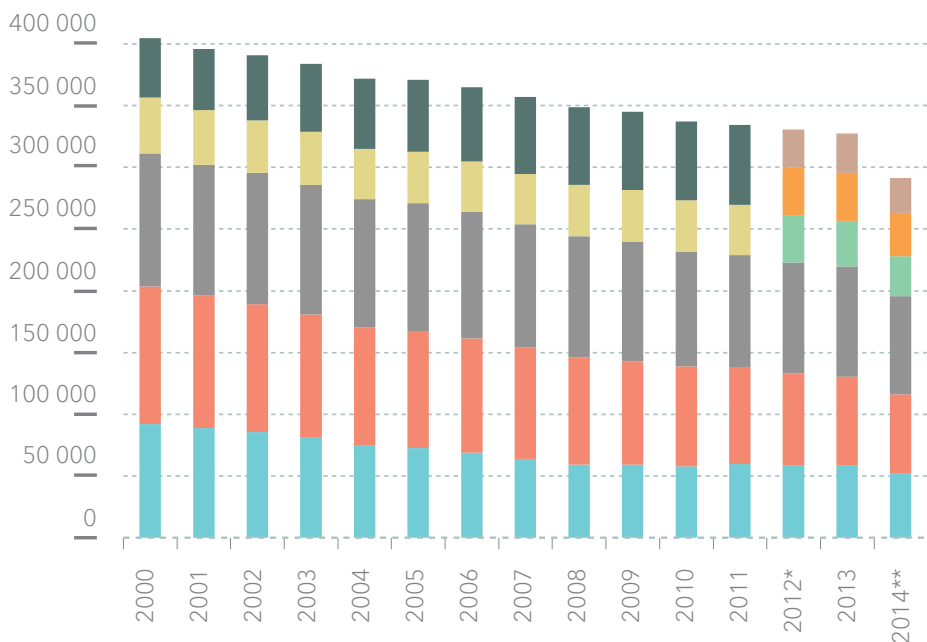
Попри те, що 70% населення України мешкає в містах, переважна більшість шкіл були і залишаються сільськими. За роки незалежності їхня частка дещо скоротилася, але і досі складає майже дві третини від усіх ЗНЗ. Причому учнів у цих школах навчається менше третини від загальної кількості. Деяке зростання частки учнів сільських шкіл відбулося на початку і в середині 2000-х, проте потім цей показник почав падати і повернувся до 30%. Це відповідає загальному тренду швидшого скорочення кількості сільського населення порівняно із міським – з 1990 року міське населення скоротилося на 10%, а сільське – на 17%. Варто зазначити, що частка вчителів у сільській місцевості поступово зростала з 1990 року, і зараз вони складають майже половину українських педагогів. Це означає, що у сільській школі мало учнів, проте навчає їх досить багато вчителів. Така організація навчальної мережі є дуже ресурсоемною.

3.3 ШКОЛИ, УЧНІ ТА ВЧИТЕЛІ АР КРИМ, ЛУГАНСЬКОЇ ТА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ (2013/2014)

Джерело: Державна служба статистики

3.4 ВІКОВИЙ РОЗПОДІЛ ВЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТНИКІВ, ТИС. ОСІБ (2000-2014)

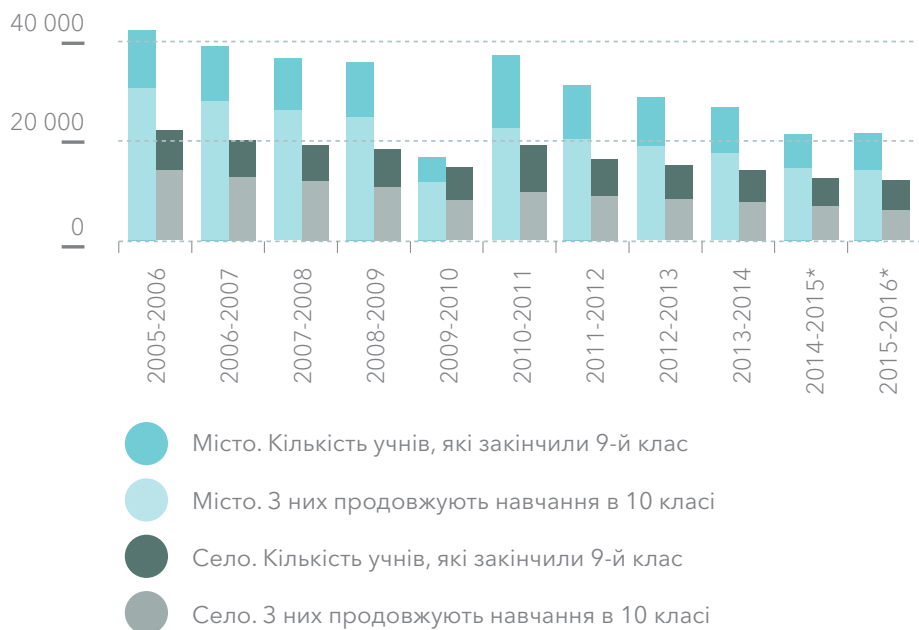
Джерело: МОН

* пенсійна реформа

** Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Віковий розподіл вчителів-предметників з 2000 року досить помітно змінився – частка педагогів віком понад 55 років виросла майже удвічі (з 11,8 до 21,8%), тоді як частка молодших 30 років впала з 22,7 до 17,9%, а вчителів віком 31-40 років – з 27,6 до 21,9%. Тобто на сьогодні п'ята частина вчителів-предметників – передпенсійного або пенсійного віку.

3.5 ПЕРЕХІД ДО 10 КЛАСУ, ТИС. ОСІБ (2005-2015)

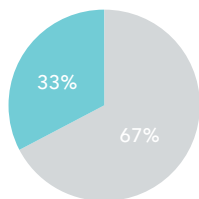
Джерело: Державна служба статистика

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

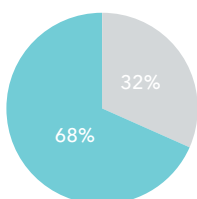
За останні 10 років частка учнів, які продовжують навчання у 10 класі загальноосвітніх навчальних закладів, скоротилася на 8,8 відсоткових пункти. У сільській місцевості, де частка учнів, які залишаються у школі, і так була нижчою, це скорочення проявилось більше. Таким чином, розрив між містом і селом посилюється з 7,9 в.п. у 2005-2006 навчальному році до 14,5 в.п. у 2015-2016. Варто відмітити різкий спад частки учнів міських шкіл, які продовжують навчання у 10 класі, у 2010-2011 навчальному році (на 9,1 в.п.). Можна припустити, що це пов'язано із впровадженням вступу у ВНЗ за результатами ЗНО у 2008 році. Оскільки випускники коледжів можуть вступити у ВНЗ без ЗНО, то навчання у ВНЗ I-II рівнів після 9 класу стало способом оминати зовнішнє незалежне оцінювання на шляху до вищої освіти.

3.6 ВЧИТЕЛІ, УЧНІ, ШКОЛИ У СЕЛІ ТА В МІСТІ (2015/2016)

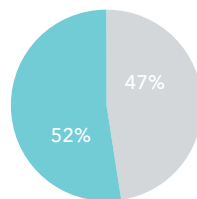
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів

Кількість учнів

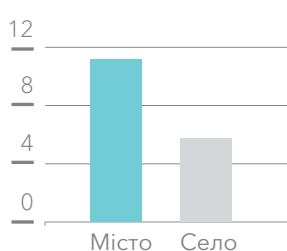
Кількість вчителів

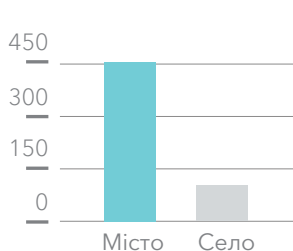
● Місто

● Село

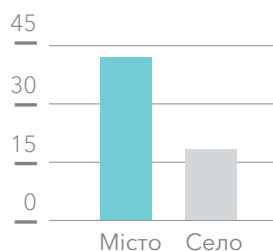
Співвідношення учні/вчителі

Співвідношення учні/школа

Співвідношення вчителі/школа

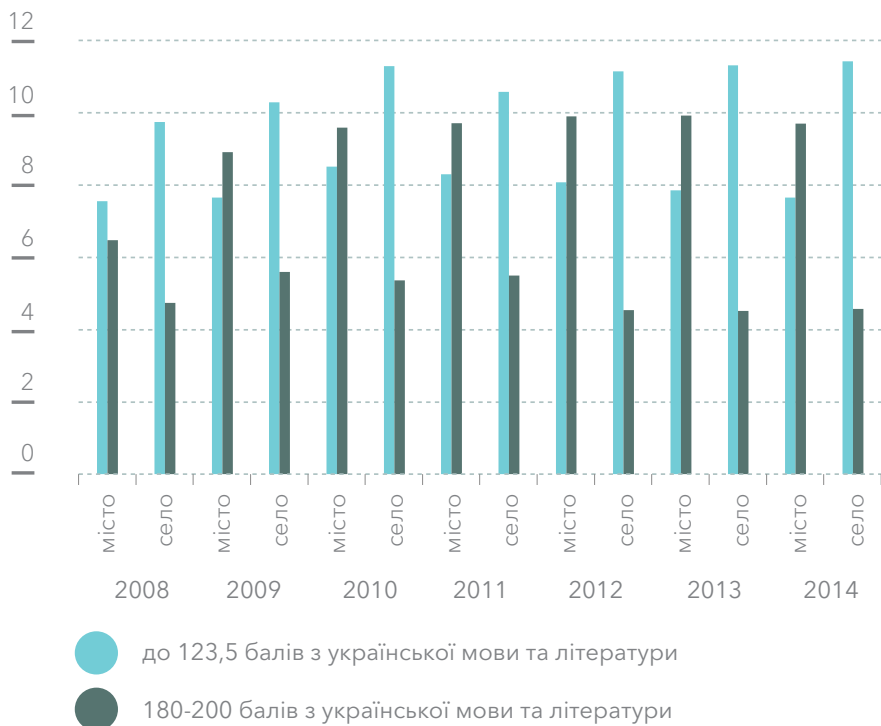

Джерело: Державна служба статистика

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Станом на початок цього навчального року у сільських школах на одного учня припадало вдвічі менше вчителів, ніж у міських. Середня кількість учнів в українській сільській школі – близько 100, тоді як у міській – у 4,5 рази більше. На одну сільську школу припадає 18 вчителів, а на міську – 41.

3.7.1 ЧАСТКА ВИПУСКНИКІВ З МІСЬКОЇ ТА СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ, ЯКІ СКЛАЛИ ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ НА 123,5 БАЛИ (ВКЛЮЧНО) ТА НА 180 БАЛІВ І БІЛЬШЕ, ВІД ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ ТИХ, ХТО СКЛАДАВ ЗНО ІЗ ЦЬОГО ПРЕДМЕТУ (2008-2014)

Джерело: УЦОЯО

Протягом усього періоду існування зовнішнього незалежного оцінювання результати випускників із сільської та міської місцевості помітно відрізнялися. Випускники з сільських шкіл щороку показують гірші результати – серед них більша порівняно з міськими учнями частка тих, хто отримує менше 150 балів, і навпаки – більша частка міських випускників отримує понад 150 балів. Ця диспропорція відрізняється залежно від предмету, ми наводимо результати ЗНО з базових дисциплін, які вимагаються більшістю вишів для вступу і водночас мінімально залежать від матеріально-технічного стану школи.

3.7.2 ЧАСТКА ВИПУСКНИКІВ З МІСЬКОЇ ТА СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ, ЯКІ СКЛАЛИ ЗНО З МАТЕМАТИКИ НА 123,5 БАЛИ І МЕНШЕ ТА НА 180 БАЛІВ І БІЛЬШЕ, ВІД ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ ТИХ, ХТО СКЛАДАВ ЗНО ІЗ ЦЬОГО ПРЕДМЕТУ (2008-2014)

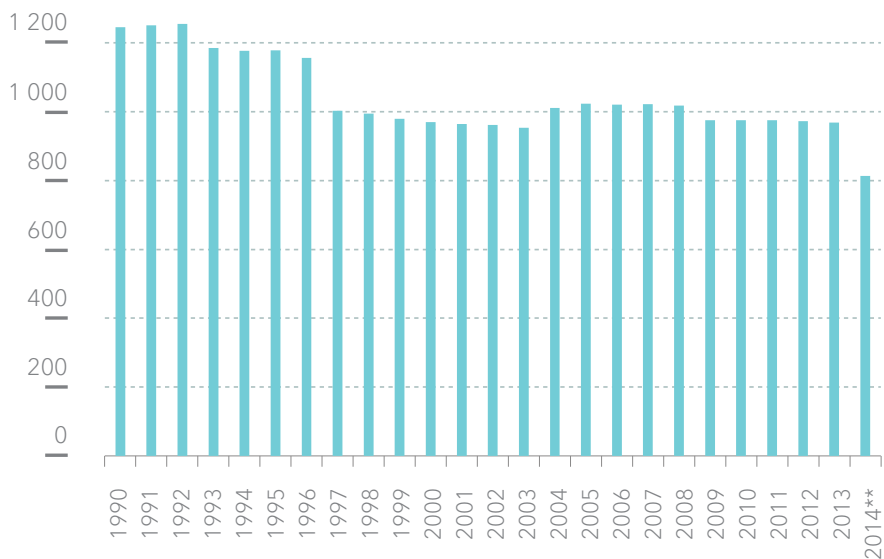

Джерело: УЦОЯО

3.8 ПРОФТЕХИ, УЧНІ ТА ВЧИТЕЛІ (1990-2014)

Кількість професійно-технічних навчальних закладів*

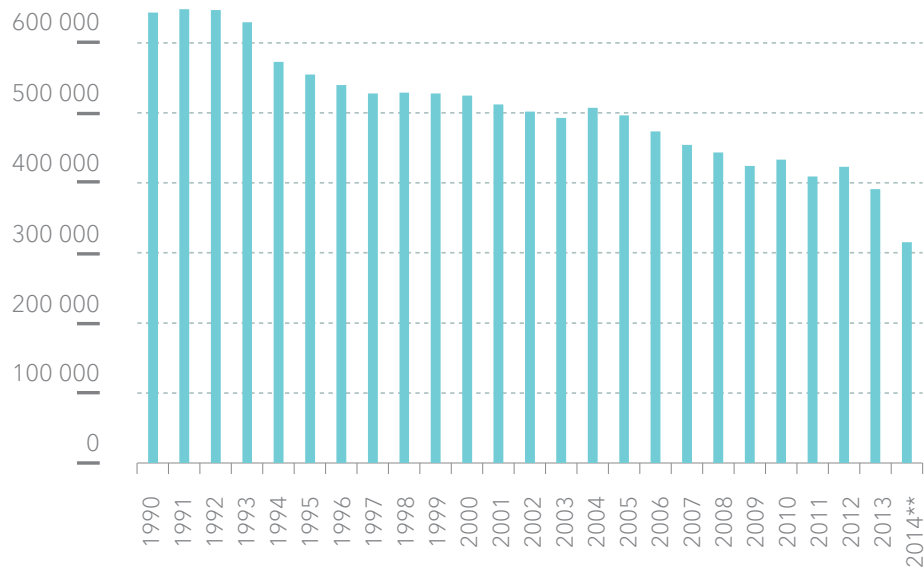
Джерело: Державна служба статистики

*Дані за 1990-1994 рр. наведені по ПТНЗ Міністерства освіти і науки України (МОН), починаючи з 1995 р. - включають заклади МОН та інших міністерств (відомств).

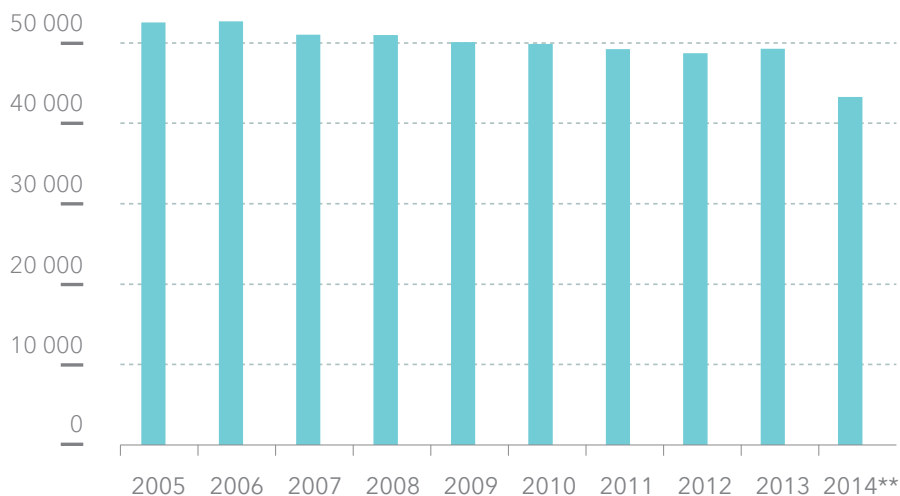
** Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

На відміну від системи вищої освіти, яка стрімко розширювалася, професійна освіта з 1990 року занепадала. Помітно скоротилася і кількість навчальних закладів, і кількість тих, хто там навчався, – на 35% та 50% відповідно. Частково це скорочення пояснюється перетворенням ПТНЗ на підрозділи вищих навчальних закладів та власне на вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації. Проте настільки помітне скорочення кількості учнів ПТНЗ поруч з величезним зростанням кількості студентів ВНЗ свідчить про втрату абітурієнтами інтересу до професійної освіти.

Кількість осіб, які навчалися у професійно-технічних навчальних закладах

Кількість педагогічних працівників у професійно-технічних навчальних закладах

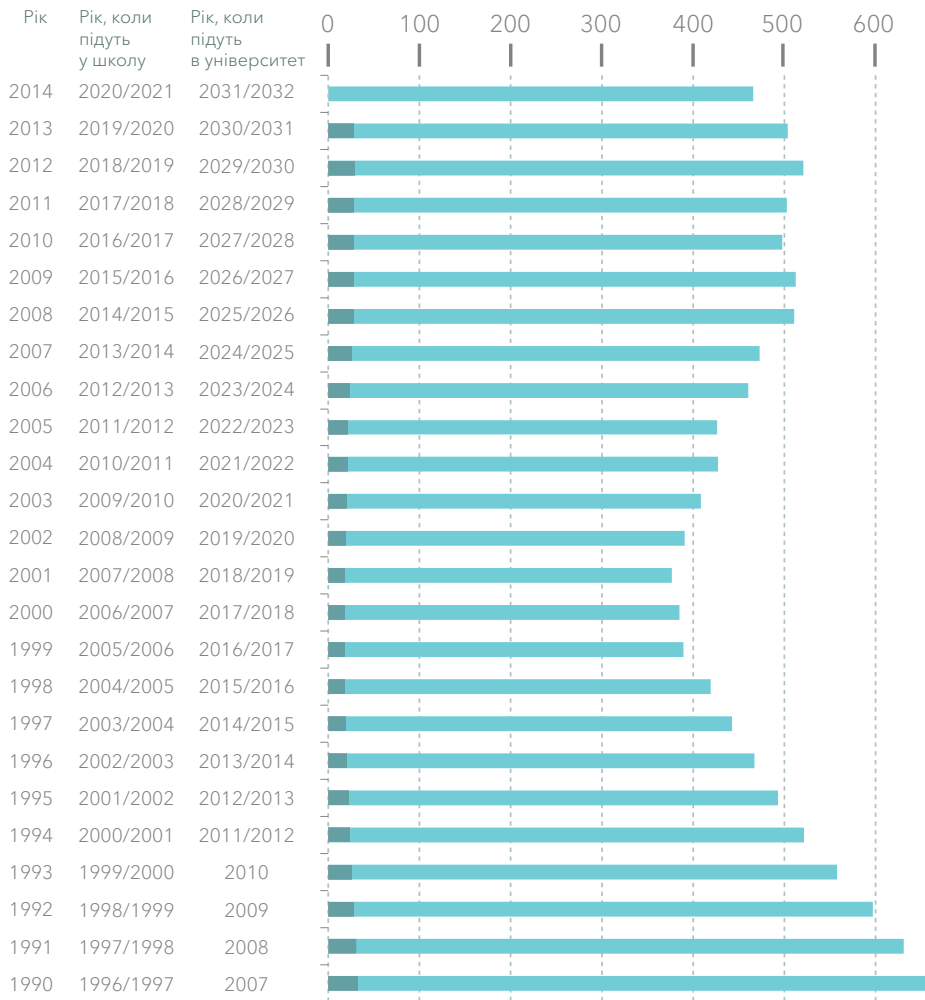

Джерело: Державна служба статистики

ВСТУП ДО ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

4.1 РІВЕНЬ НАРОДЖУВАНОСТІ В УКРАЇНІ (1990-2014)

Кількість народжених, тис. осіб в Україні загалом

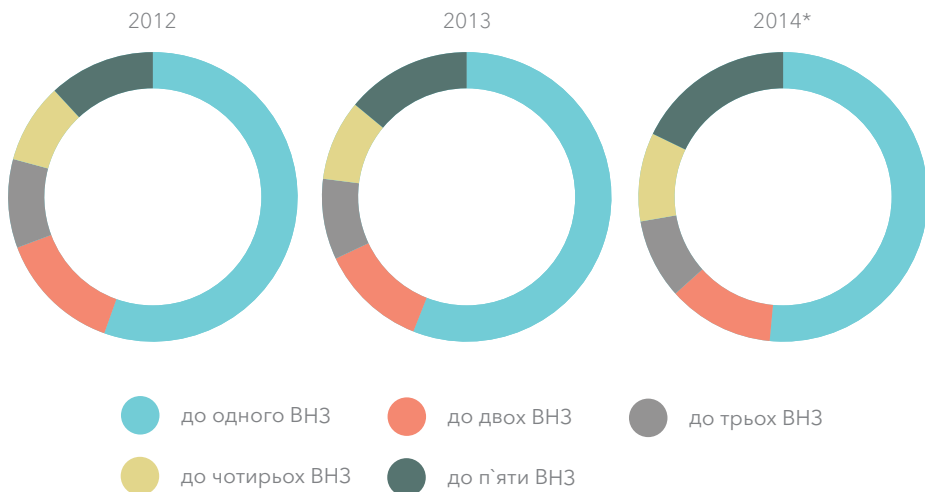
Кількість народжених, тис. осіб в АР Крим та Севастополі

Джерело: Державна служба статистики України

З початку 1990-х народжуваність в Україні падала, сягнувши найнижчої позначки у 2001 році. Тоді народилося на 43% дітей менше, ніж у 1990 р. У 2000-х народжуваність поступово зростала до останніх років, коли після економічних криз 2009 та 2014 років народжуваність дещо спала. До 2001 року переважна більшість дітей в Україні розпочинала навчання

у середній школі з 7 років і навчалася протягом 10 років, пропускаючи 4 клас. Проте частина йшла у школу з 6 років і вчилася протягом 11 років, тобто школу шести- і семирічки закінчували одночасно. У 2001 році відбувся перехід на дванадцятирічне навчання, яке мало розпочинатися у 6 років, проте частина батьків користувалася правом віддавати дитину до школи у семирічному віці, зважаючи на особливості її розвитку. Втім, до 12 класу українські школярі так і не довчилися – у 2010 році школу повернули до 11 років навчання. Цього разу для усіх учнів, незалежно від того, у якому віці вони йдуть до школи. Діти, які почали навчання у дванадцятирічній школі, механічно “стрибнули” в одинадцятирічну, навчаючись у старших класах два роки замість трьох.

4.2 ДО СКІЛЬКОХ ВНЗ III-IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ ПОДАЮТЬ ЗАЯВИ АБИТУРІЄНТИ БАКАЛАВРСЬКИХ ПРОГРАМ (2012-2014)

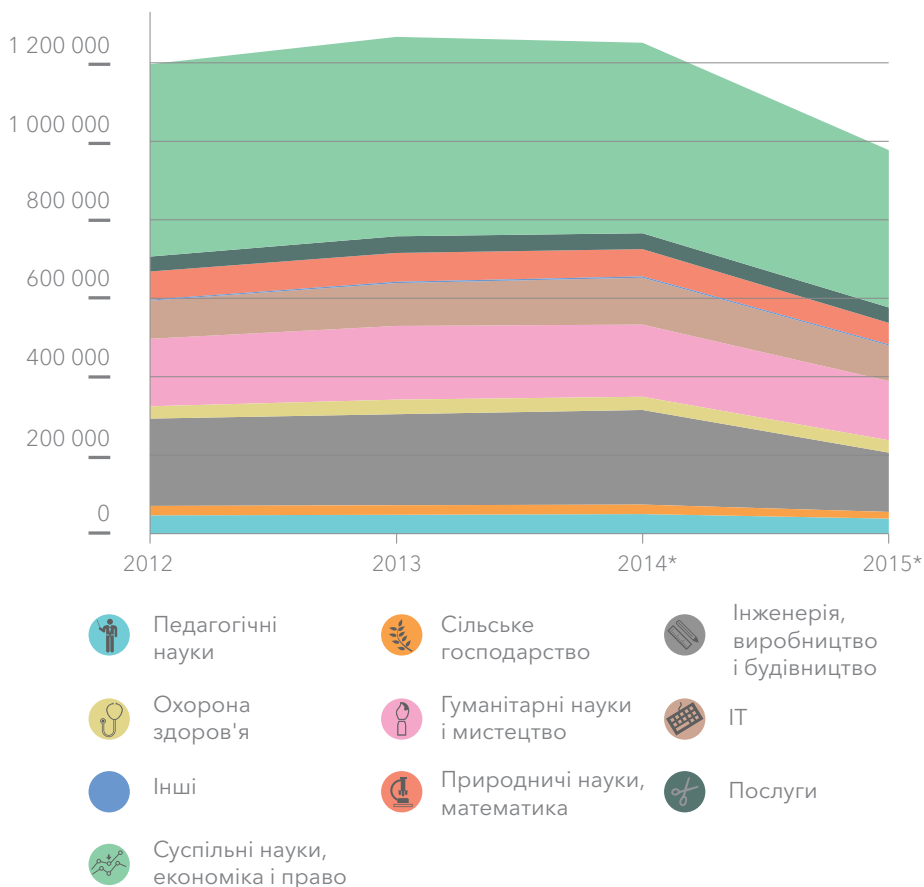

Джерело: ЄДЕБО

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Більшість абітурієнтів обирає лише один ВНЗ для вступу, майже 43% обирають в цьому ВНЗ лише одну програму, 5,5% – дві та 3,6% три напрями. Разом з тим, з року в рік посилюється тенденція подавати документи одразу до 5 ВНЗ – частка таких вступників протягом 2012-2014 років зростає з 12 до 18%. Натомість частка тих, хто обирає у першу чергу спеціальність та подається лише на неї у кількох ВНЗ залишається незмінною і становить 6%.

4.3 КІЛЬКІСТЬ ЗАЯВ НА БАКАЛАВРАТ ДЕННОЇ ФОРМИ, ОСІБ (2012-2015)

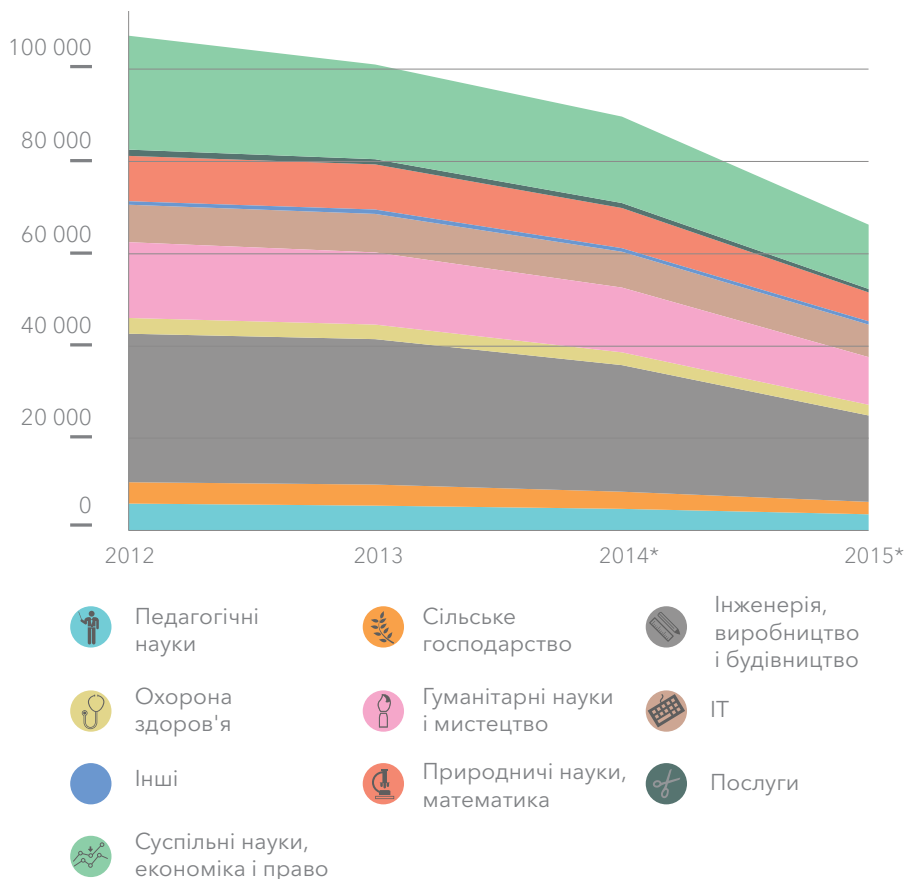
Джерело: ЄДЕБО

Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики.

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Попит на різні спеціальності серед абітурієнтів має досить сталу структуру. Цікаво, що педагогічні науки отримують 9% усіх заяв на заочній формі, в той час як на денній формі це лише 4%. Більшість заяв денної форми у 2015 році подавалась на суспільні науки (41%), гуманітарні науки (15%) та інженерію (15%). Водночас попит на інженерію за рік дещо впав з 19% до 15%, що зумовлено невтішними результатами ЗНО з математики: у 2015 році бар'єр "склав/не склав" з цього предмету не подолали 22% випускників.

4.4 ЗАРАХОВАНО НА МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА БАКАЛАВРАТ ДЕННОЇ ФОРМИ, ОСІБ (2012-2015)

Джерело: ЄДЕБО

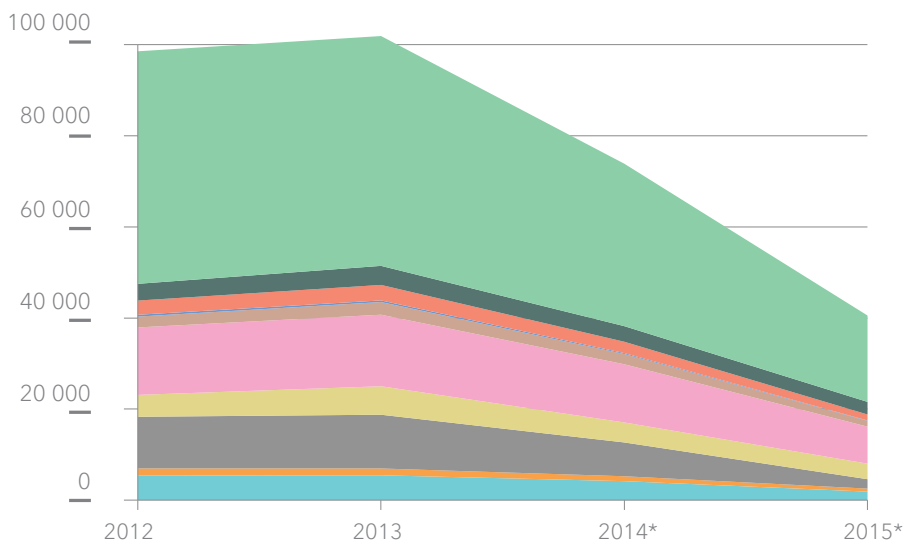
Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики.

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Загальна кількість зарахованих на бюджет на денну форму навчання протягом 2012-2015 років впала на 38% – з 107 282 до 66 314 осіб. Спад кількості зарахованих на контрактну форму навчання був ще більшим – на 59% з 98 555 до 40 548 осіб. Загальний спад на денній формі – 48%. Це спричинено демографічною кризою та погіршенням рівня середньої

освіти, що проявляється у низьких результатах ЗНО, та окупацією українських територій. Частка абітурієнтів з АР Крим у 2012-2013 роках серед зарахованих на бюджет та контракт складала 4%, частку ж їх, яка залишилась на території АТО, через брак даних вирахувати важко. Загалом за умов щільної прив'язки кількості ставок до кількості студентів ця тенденція призводить до скорочення кількості викладацьких ставок, збільшення кількості сумісників та подальшого поширення строкових контрактів при працевлаштуванні викладачів.

4.5 ЗАРАХОВАНО НА КОНТРАКТ НА БАКАЛАВРАТ ДЕННОЇ ФОРМИ, ОСІБ (2012-2015)

- Педагогічні науки
- Сільське господарство
- Інженерія, виробництво і будівництво
- Охорона здоров'я
- Гуманітарні науки і мистецтво
- ІТ
- Інші
- Природничі науки, математика
- Послуги
- Суспільні науки, економіка і право

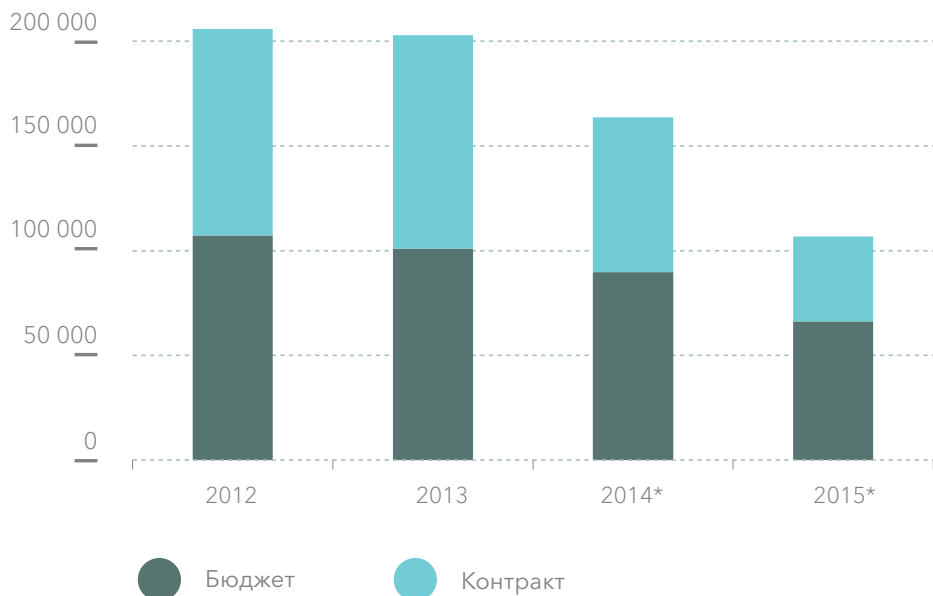
Джерело: ЄДЕБО

Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики.

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

4.6 КОНТРАКТ VS БЮДЖЕТ: ЗАРАХОВАНІ ДЕННОЇ ФОРМА БАКАЛАВРАТУ, ОСІБ (2012-2015)

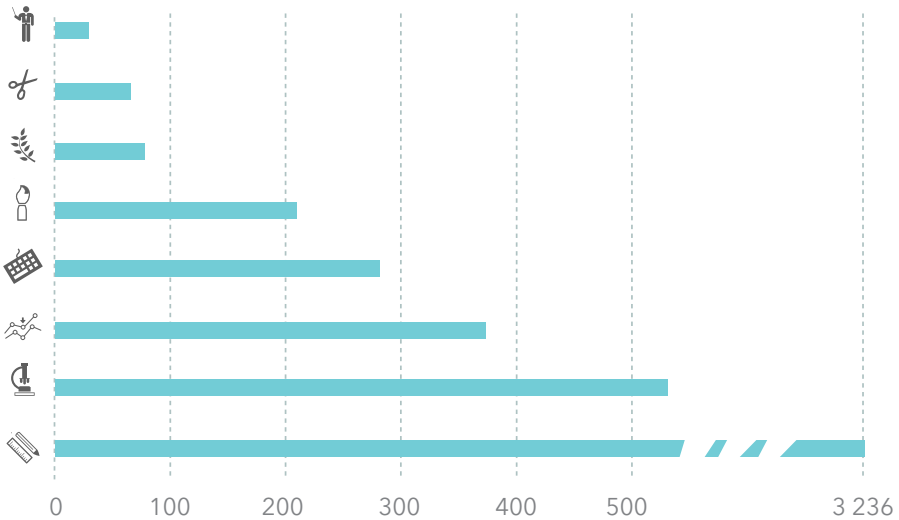

Джерело: ЄДЕБО

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

У 2013 році частка зарахованих на бюджет денної форми спала до 50%, проте остання вступна кампанія показала значну перевагу бюджетної форми (62%) в порівнянні з контрактною (38%). Причому кількість зарахованих на бюджет могла бути ще більшою, адже станом на 17 серпня 2015 року залишалося майже 5 тисяч місць так званого невиконаного державного замовлення. Низька якість середньої освіти з математики та предметів природничого циклу (і, відповідно, низькі результати ЗНО), а також брак необхідного обладнання у більшості технічних університетів зумовили низький попит серед абітурієнтів і «невиконання» 3,2 тис. місць держзамовлення у галузі інженерії та 0,3 тис місць в ІТ.

4.7 НЕВИКОНАНЕ ДЕРЖАВНЕ ЗАМОВЛЕННЯ У 2015 РОЦІ, СТАНОМ НА 17.08.2015*

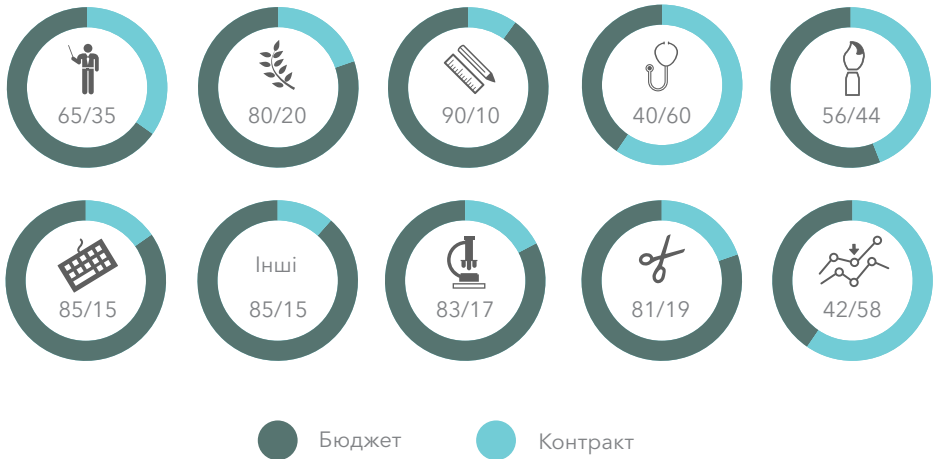

Джерело: ЄДЕБО

Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики.

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

4.8 ВСТУП БАКАЛАВРІВ ЗА ФОРМОЮ ОПЛАТИ НА ДЕННУ ФОРМУ (2015*)

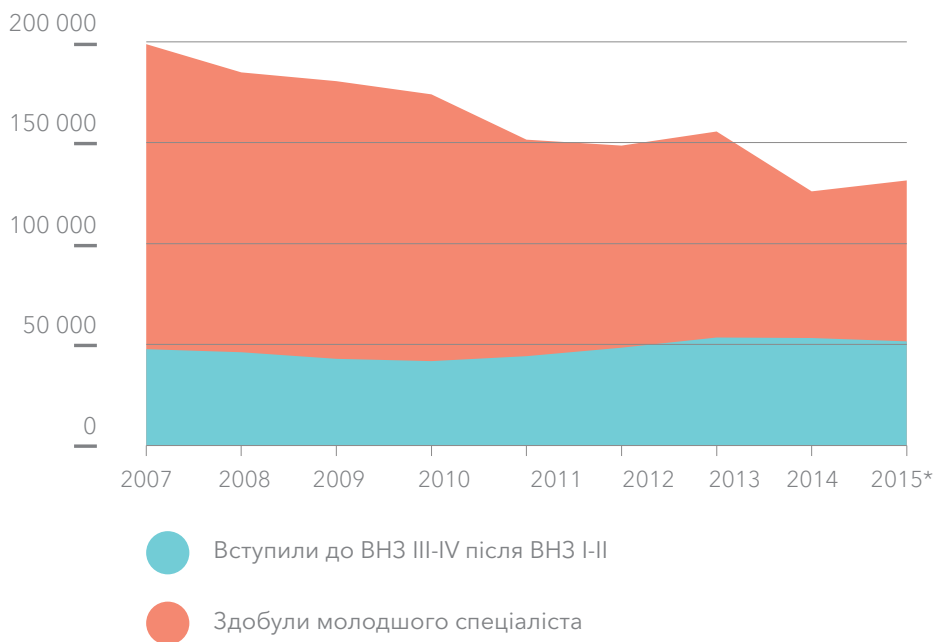

Джерело: ЄДЕБО

Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики.

Традиційно контрактна форма оплати переважає у суспільних науках, галузях послуг та охорони здоров'я. Натомість переважно за бюджетні кошти навчаються на програмах з інженерії, ІТ, природничих, фізико-математичних та педагогічних наук. Майже порівну зараховано контрактників та бюджетників у гуманітарних науках. Ці дані доводять, що якщо не лише контрактні, але й державні кошти будуть розподіляться услід за вибором абітурієнтів, відбудеться радикальне зниження фінансування програм, де важливими є математика та природничі дисципліни.

4.9 КІЛЬКІСТЬ ТИХ, ХТО ВСТУПАЄ НА БАКАЛАВРАТ ПІСЛЯ МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА, ТИС. ОСІБ (2007-2015)

Джерело: Державна служба статистики

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

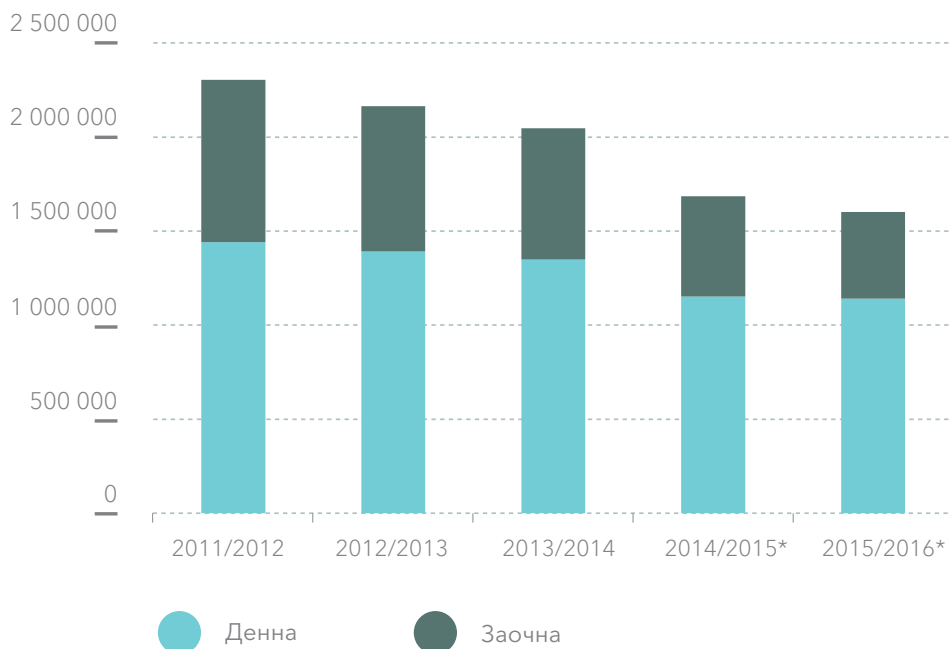
Кількість тих, хто вступає на скорочені програми бакалаврату після здобуття ОКР молодшого спеціаліста, зростає: у 2015 році вона складала понад 39% від тих, хто здобув цей рівень. Це підважує тезу про те, що ВНЗ I та II рівня акредитації покривають незадоволену потребу у фахівцях середньої ланки на ринку праці. Адже дедалі більше молоді використовує рівень молодшого спеціаліста лише як сходику для продовження навчання в університеті.

СТУДЕНТИ

5.1 КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ ЗА РІВНЯМИ (2011-2015)

Загальна кількість студентів усіх рівнів

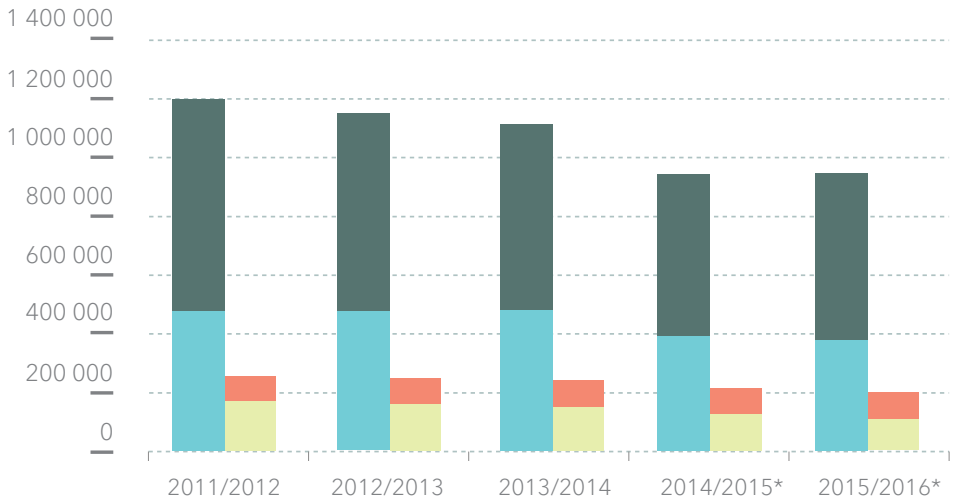

Джерело: Державна служба статистики

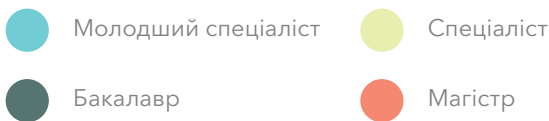
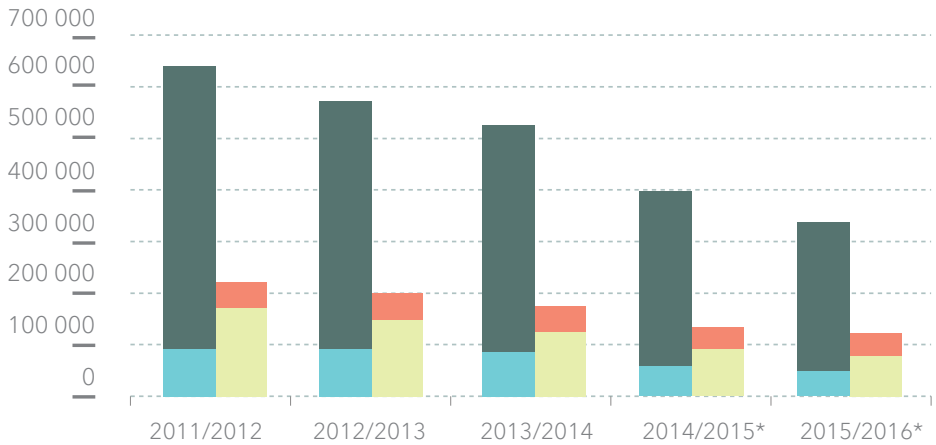
* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Через демографічний спад 1990-х кількість студентів зменшилась як на денній (-21%), так і на заочній формі навчання (-47%). В останній рік кількість студентів різко скоротилась ще й через окупацію українських територій. Наприклад, частка кримських студентів у 2013/2014 навчальному році складала 4%. Загалом найбільше скорочення відбувається на програмах спеціаліста, адже університети починають дедалі більше пропонувати магістерські програми. Водночас зниження кількості штатних педагогічних та науково-педагогічних працівників за аналогічний період 2012–2016 років відбувалось повільнішими темпами – 13% та 20% відповідно. Хоча окупація східних українських територій зумовила різкий спад кількості штатних працівників ВНЗ I-II рівня акредитації – на 16%, з 30 до 25 тис. осіб.

Денна за роками

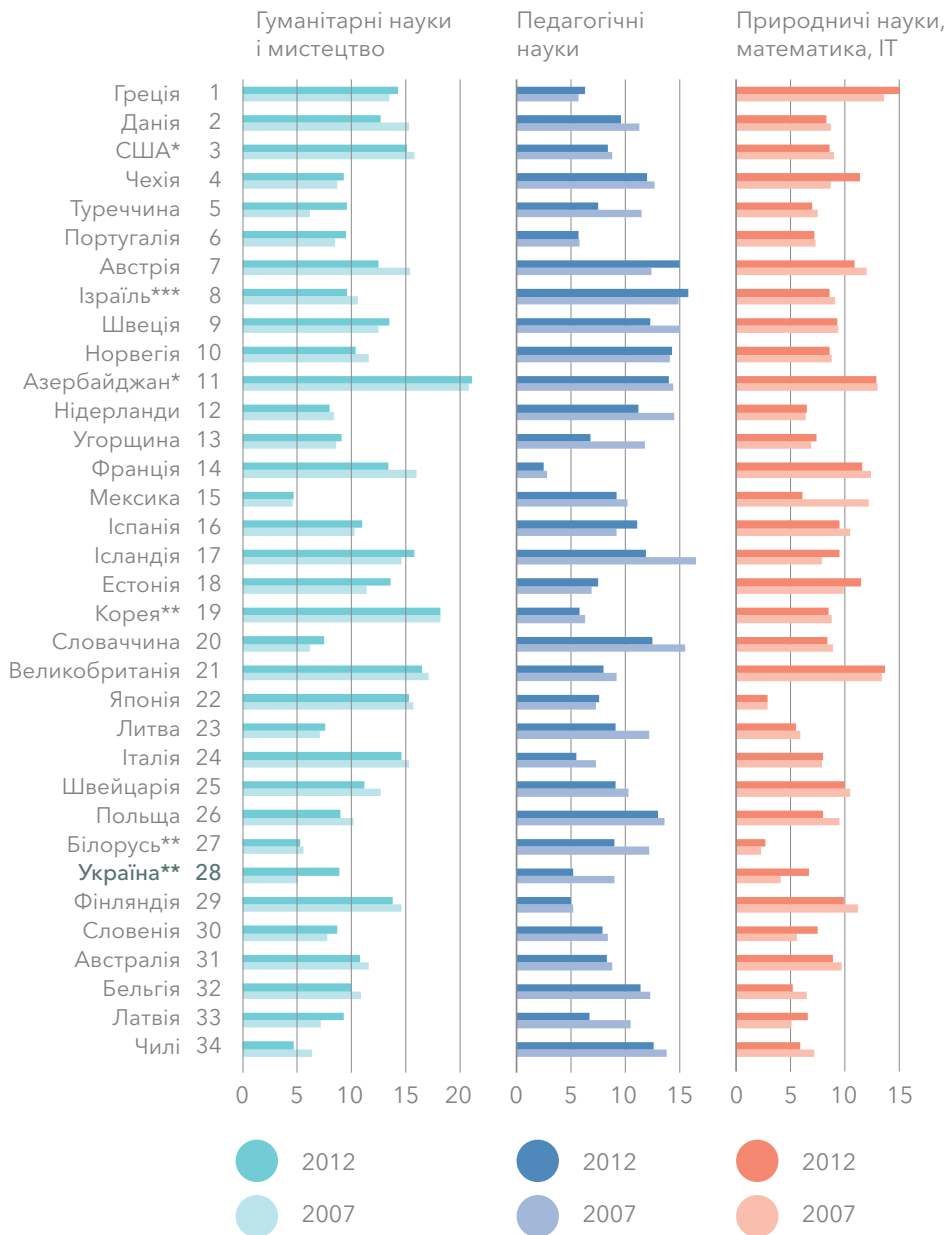
Заочна за роками

Джерело: Державна служба статистики

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

5.2 РОЗПОДІЛ СТУДЕНТІВ ЗА ГАЛУЗЯМИ, % (2007, 2012)

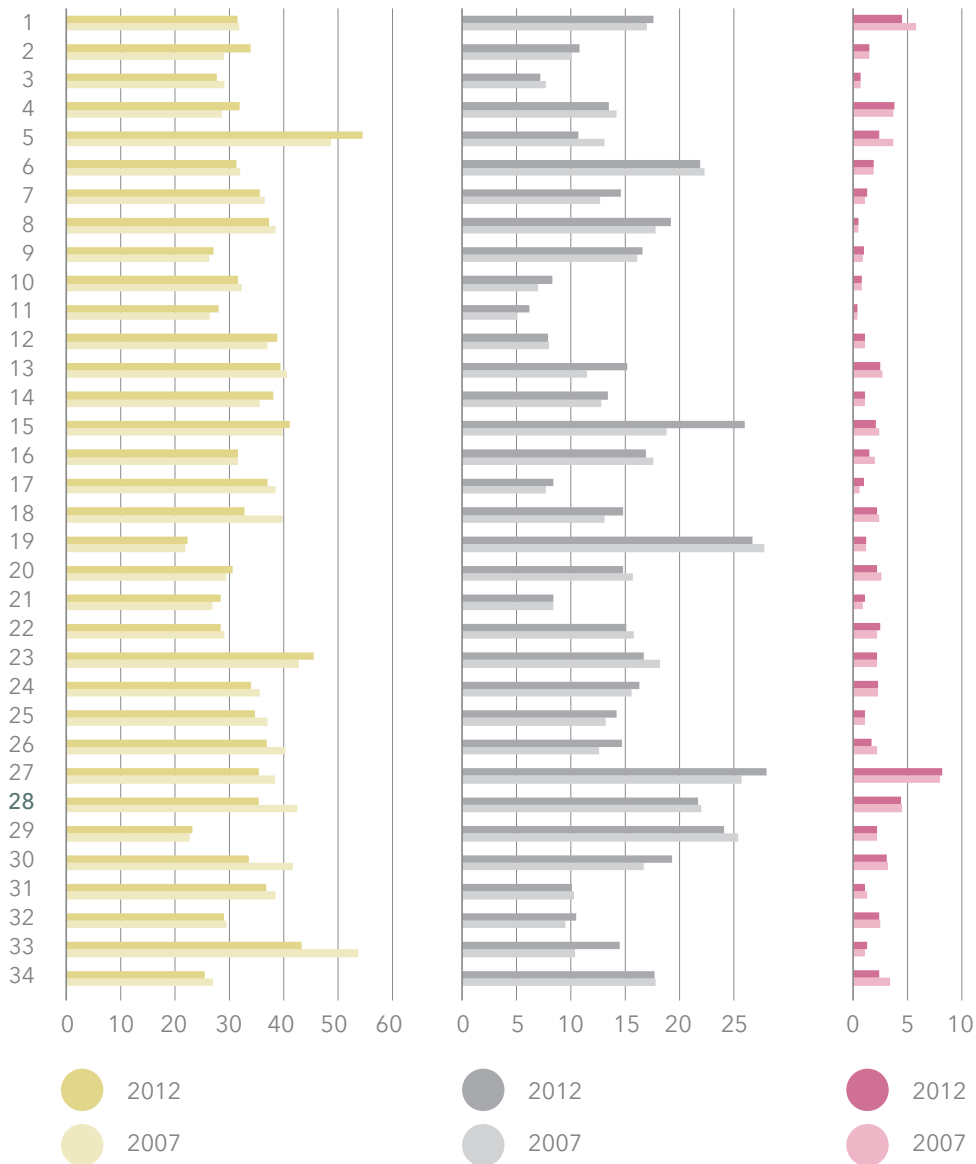
Поділ студентів за галузями знань у всіх країнах різний, однак є кілька спільних рис. У всіх країнах за винятком Кореї та Фінляндії найбільше студентів навчається саме на програмах суспільних наук, економіки та

Суспільні науки,
економіка і право

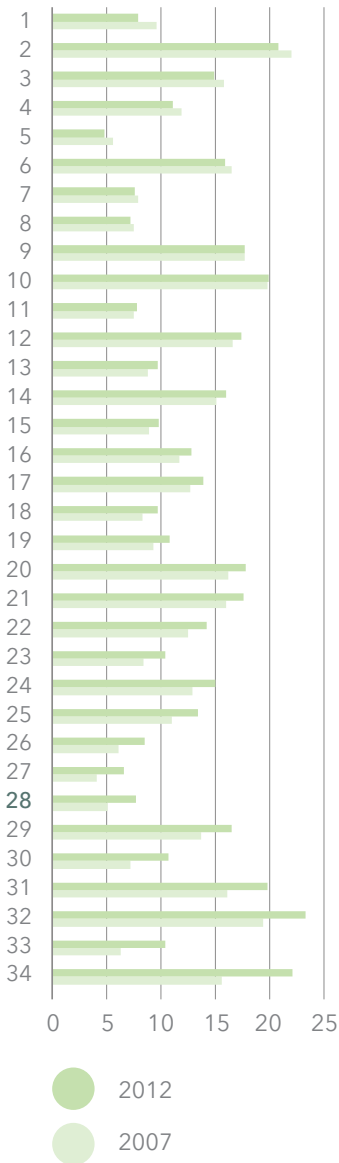
Інженерія, виробництво
і будівництво

Сільське господарство

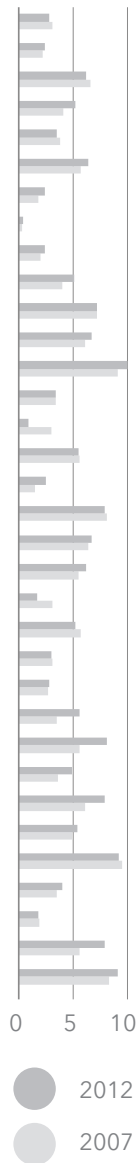

права: від 27% у Швеції до 54% у Туреччині. Друге місце можуть займати охорона здоров'я (Бельгія, Чилі, Данія, Норвегія, Австралія, Словаччина, Швеція, Великобританія); інженерія (Білорусь, Мексика, Португалія, Україна,

Охорона здоров'я

Послуги

Словенія, Ізраїль, Греція, Литва, Угорщина); гуманітарні науки (Азербайджан, Японія, США).

Багато країн мають свої особливості. Наприклад, Великобританія, Азербайджан, Франція, Естонія, Чехія та Австрія мають вищу за середнє частку студентів, які вивчають природничі, фізико-математичні науки та ІТ – 11-14%. Білорусь має яскраво виражений пріоритет сільськогосподарських наук – 8%, частка удвічі більша, ніж у решти країн. Педагогічні науки більш популярні у Ізраїлі, Австрії, Норвегії, Азербайджані, Польщі – 13-16%. Натомість інженерія досить часто стає вибором студентів у Білорусі, Кореї, Мексики, Фінляндії, Португалії, України – 22-28%. Корея також має один з найбільших відсотків студентів-гуманітаріїв – 18%.

Тенденція 2007-2012 років показує, що у більшості розвинутих країн зменшилась частка студентів-педагогів та суспільників, а частка студентів-інженерів та студентів-медиків зростає.

Джерело: UNESCO institute for Statistics

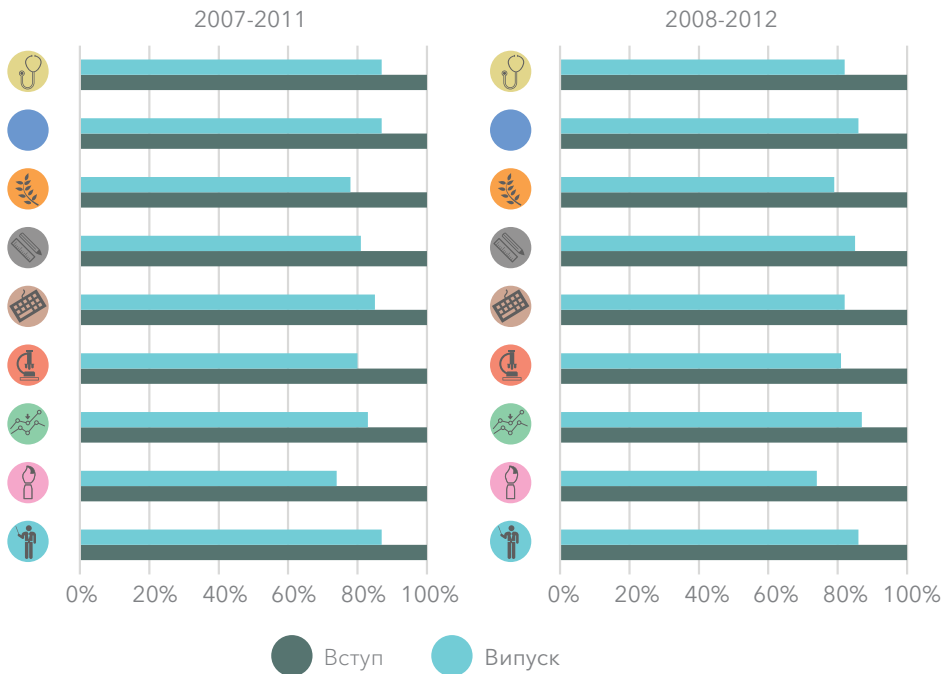
* 2008 замість 2007

** 2013 замість 2008

*** Services 2008 замість 2007

Класифікація за МСКО 2011

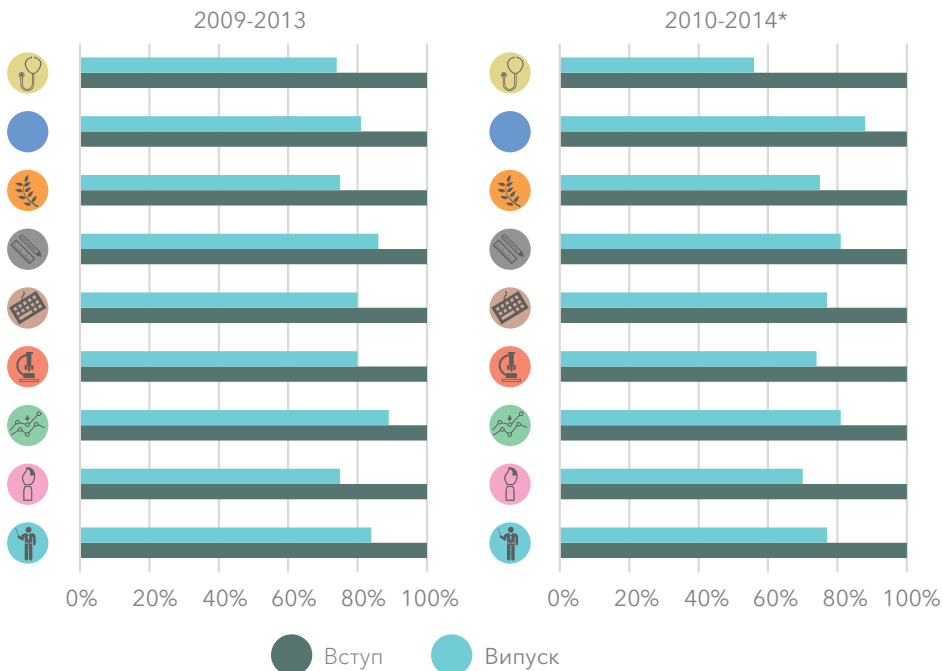
5.3 РІЗНИЦЯ МІЖ ВСТУПОМ ТА ВИПУСКОМ, БАКАЛАВРАТ, ДЕННА ФОРМА

Галузі об'єднані за МСКО-2011. ІТ виокремлена від Природничих наук та математики. У галузі охорона здоров'я враховані бакалавр та спеціаліст. Галузь послуги, яка включає напрями готельно-ресторанний бізнес, туризм та побутове обслуговування, відсутня за браком даних. Джерело: Державна служба статистики, розрахунок автора

Розбіжність у кількості вступників та випускників не є прямою ознакою відсіву студентів, адже існує чимало траєкторій навчання, які виходять за межі 4-річного бакалаврату. Наприклад, вступ на скорочену програму після молодшого спеціаліста, відрахування з пізнішим поновленням, перехід з бюджету на контракт або ж навпаки тощо. У цій калькуляції враховані вступники на скорочену програму. Попри поширений стереотип, що українські університети рідко відраховують студентів, протягом 2011-2013 років частка тих, хто з різних причин не завершив програми взагалі або ж у відведений термін, становила 15-18%. Серед бюджетників цей показник складає 8-11% – набагато менше, ніж у контрактників (24-25%). Певною мірою це спростовує досить популярну ідею про вищу вмотивованість, а відтак, більшу успішність контрактників.

Водночас потрібно пам'ятати, що здебільшого держава платить за одного студента-бюджетника більше, ніж платять за себе студенти-контрактники.

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Тому університети зацікавлені у стримуванні відсіву бюджетників більше, ніж контрактників. Цей взаємозв'язок підтверджується даними щодо відсіву студентів, які вивчають правознавство. Оскільки ця галузь є винятком – держава часто платить за навчання правників менше, ніж студент-контрактник, відсів бюджетників з правознавства перевищує відсів контрактників. Крім того, на відсів впливає і підготовленість вступників. Наприклад, у галузях, де кількість бюджетних місць досить незначна, на них вступають найкращі абітурієнти, тож навіть якщо контрактник там буде платити більше (як, наприклад, у міжнародних відносинах), відсів бюджетників все одно буде меншим.

Якщо подивитись на показник відсіву у розрізі галузей МСКО, то він спадає у двох найбільших галузях – інженерії та суспільних науках. Водночас у гуманітаристиці, природничих та фізико-математичних науках показник досить високий та сталий – 20-25%. Натомість у педагогіці, ІТ, сільському господарстві та особливо в охороні здоров'я відсів протягом 2011-2013 років збільшувався. У 2014 році показник різко збільшився майже у всіх галузях, що у першу чергу пояснюється окупацією українських територій. Частка вступників з АР Крим у 2010 році складала 2%, Донецької та Луганської областей – 11%.

МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР ОСВІТИ

6.1 НАЙБІЛЬШІ КРАЇНИ-ДОНОРИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ СТАНОМ НА 1 СІЧНЯ 2015*

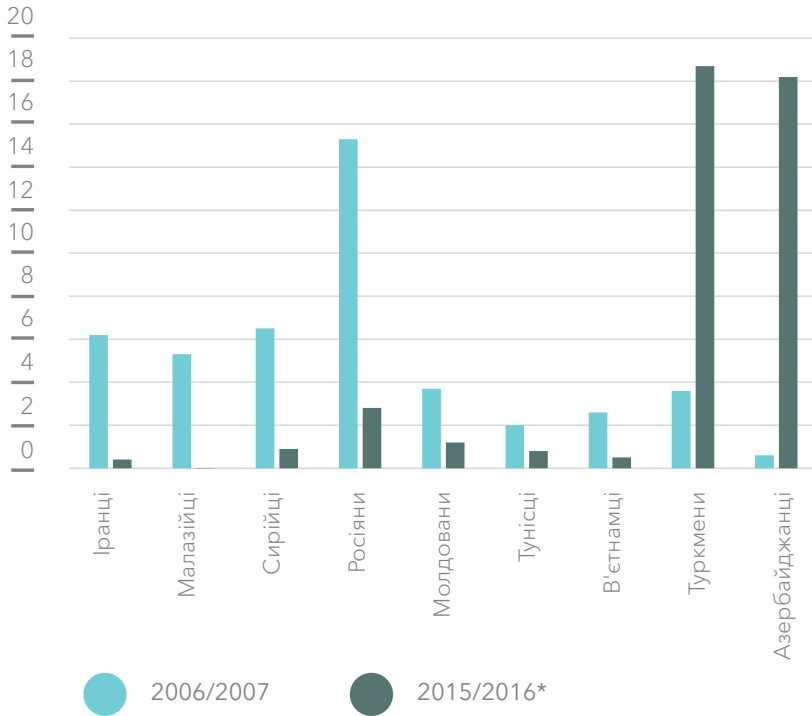
Джерело: Державний центр міжнародної освіти при МОН

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Зважаючи на те, що три державні органи подають різну статистичну інформацію, просимо звертати увагу на джерела поданих даних.

Традиційно більшість іноземних студентів складають вихідці з пострадянських країн, у першу чергу з Туркменістану, Азербайджану, Грузії. Загалом саме пострадянські країни давали найбільший приріст іноземних студентів – 28%. Внаслідок війни популярність українських ВНЗ буде скорочуватись. Водночас щонайменше 60% іноземних студентів з окупованих територій перевелись до інших українських ВНЗ.

6.2 ЧАСТКА ВІД ЗАГАЛУ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ, % (2006-2015)

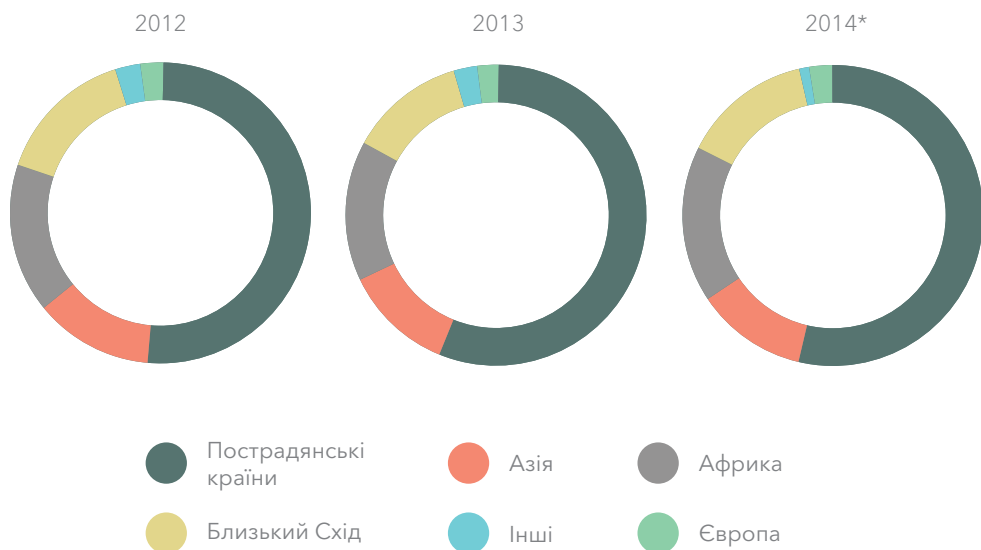

Джерело: Державна служба статистики

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

За останні 9 років українські ВНЗ втрачали одні ринки міжнародної освіти та замість них знаходили нові. Наприклад, частка студентів з Малайзії та Ірану радикально зменшилась, оскільки малайзійський уряд припинив визнавати дипломи українських медичних ВНЗ. Кількість туніських студентів зменшилась, адже для них більше привабливими стали румунські університети, які почали відкривати франкомовні програми. Також впала частка росіян та молдован, останні також остаточно переорієнтувались на румунські ВНЗ після вступу Румунії до ЄС. Водночас радикально збільшилась частка студентів з Туркменістану та Азербайджану.

6.3 ІНОЗЕМНІ СТУДЕНТИ В УКРАЇНІ (ЗА РЕГІОНОМ ПОХОДЖЕННЯ), СТАНОМ НА КІНЕЦЬ РОКУ (2012-2014)

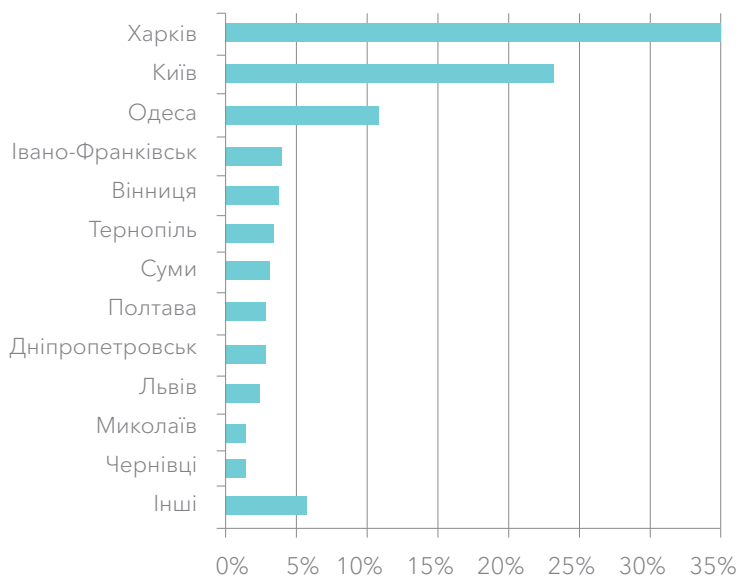

Джерело: ЄДЕБО

Поділ на регіони за United Nations Standard country or area codes and geographical regions for statistical use з виокремленням пострадянських країн <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>

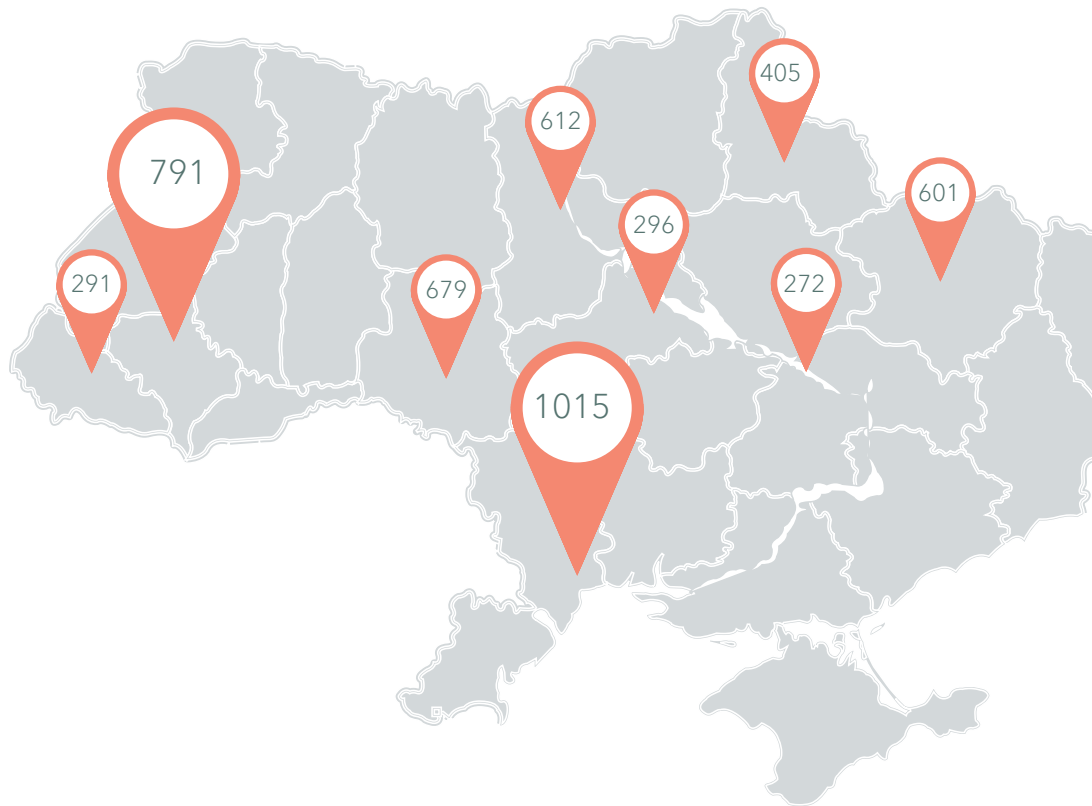
6.4 МІСТА, ДЕ НАВЧАЄТЬСЯ НАЙБІЛЬШЕ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ (2014/2015*)

Джерело: Державний центр міжнародної освіти при МОН

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

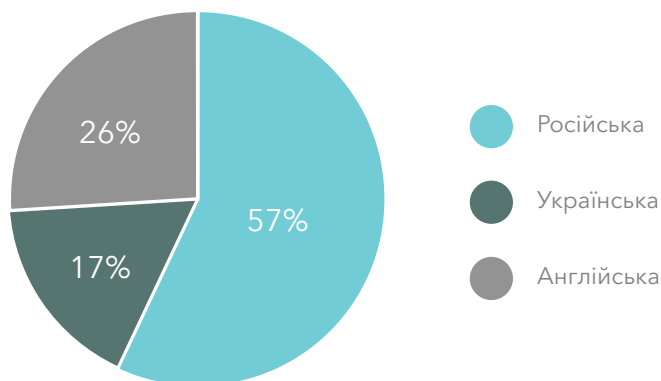
6.5 КУДИ ПЕРЕВОДИЛИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ З ТИМЧАСОВО-ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Джерело: Державний центр міжнародної освіти при МОН

Харківські, київські та одеські університети приймають майже 70% іноземних студентів в Україні. Характерно, що з майже 6 тис. студентів-іноземців, які переводились з окупованих територій, найбільше потрапило до одеських університетів, натомість ресурс харківських та київських ВНЗ виявився більш обмеженим.

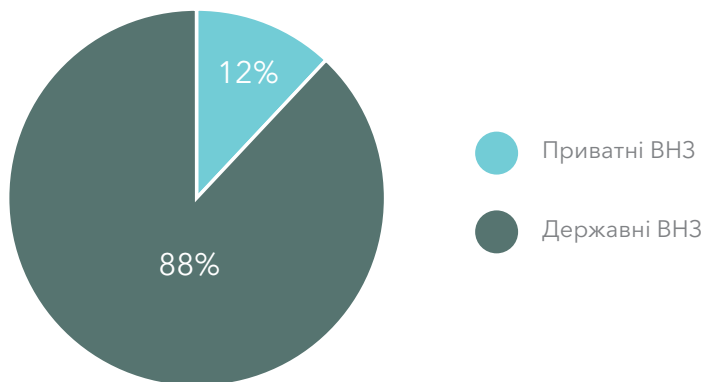
6.6 МОВА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ (2014/2015*)

Джерело: Державний центр міжнародної освіти при МОН
* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Більшість іноземних студентів навчається в Україні російською мовою, яка все ще залишається поширеною у найбільших країнах-донорах. Англомовні програми вимагають більше кадрових та матеріально-технічних ресурсів. Тому в умовах фінансової кризи українські університети не ризикують збільшувати свою присутність на ринку міжнародної освіти у сегменті англомовних програм. Майже чверть іноземців навчається на заочних програмах, які дуже часто покривають попит на неякісну освіту.

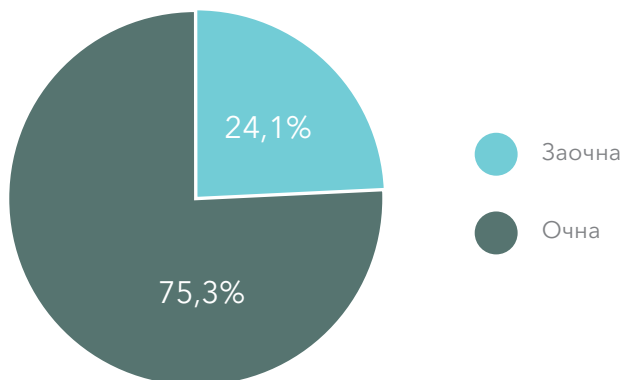
6.7 ПОДІЛ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ (2014/2015)

Джерело: Державний центр міжнародної освіти при МОН

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

6.8 ПОДІЛ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ЗА ФОРМОЮ НАВЧАННЯ (2014/2015)

Джерело: Державний центр міжнародної освіти при МОН

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

6.9 РОЗПОДІЛ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ЗА ГАЛУЗЯМИ ЗНАНЬ (2014/2015*)

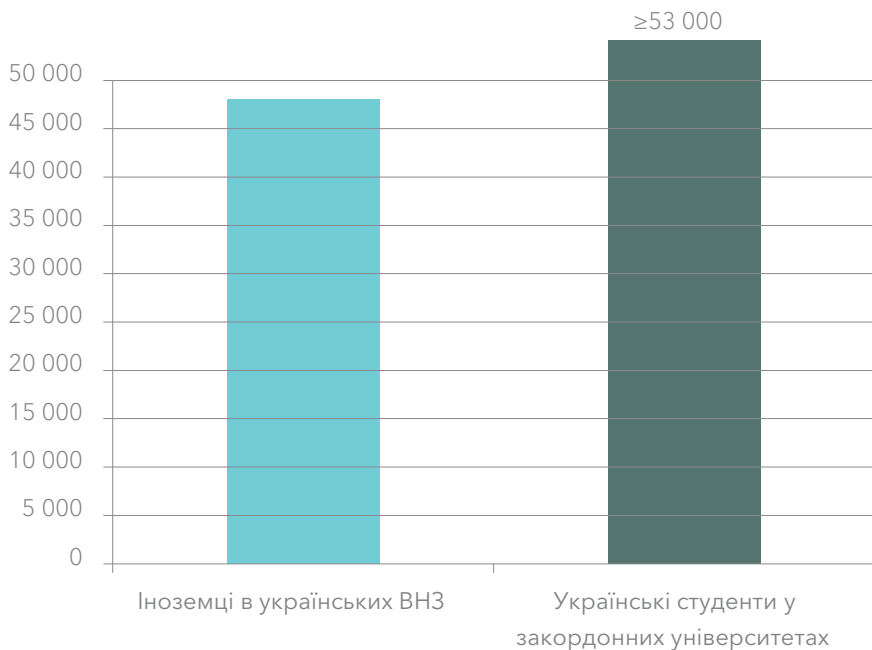

Джерело: Державний центр міжнародної освіти при МОН

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Більше половини студентів-іноземців навчаються на медичних та економічних програмах. Характерно, що студентів з пострадянського простору більше цікавлять саме економічні програми, натомість вихідців з Азії та Африки – медицина.

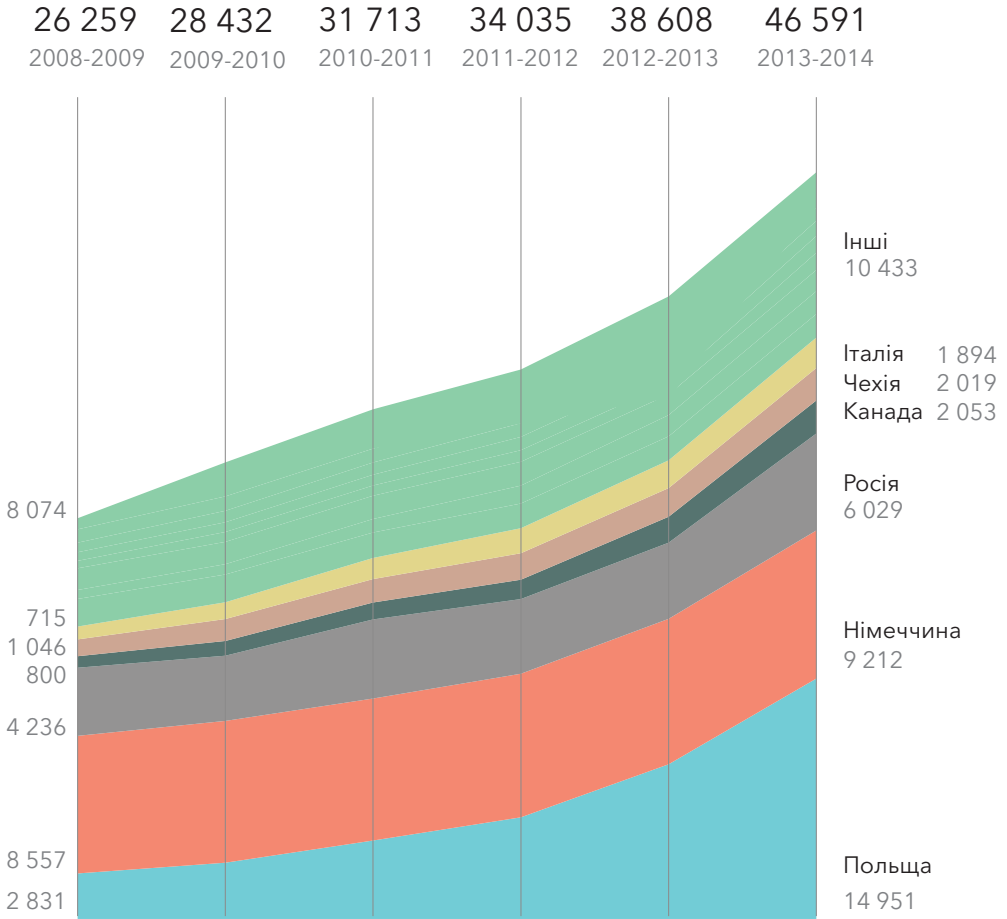
6.10 БАЛАНС СТУДЕНТСЬКОЇ ІММІГРАЦІЇ ТА ЕМІГРАЦІЇ, ДЕННА ФОРМА (2014/2015)

Джерело: CEDOS, Державний центр міжнародної освіти при МОН

Донедавна кількість української молоді, яка виїжджала навчатись закордон, була меншою, ніж кількість студентів-іноземців, які навчаються в українських університетах. За попередніми даними, у 2014/2015 навчальному році ситуація змінилась – з України виїжджає більше студентів, ніж приїжджає. Війна на території України є лише однією з причин цієї зміни, адже темпи зростання кількості українців в закордонних університетах були вищими, ніж зростання кількості студентів-іноземців в Україні, задовго до початку військової агресії проти України.

6.11 КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ-УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ, ДЕННА ФОРМА (2008-2014)

Джерело: CEDOS

«Подано інформацію щодо денної форми навчання. З огляду на те, що методологія збору даних у різних країнах не завжди збігається, подані цифри інколи мають різні значення. Кількість студентів-українців, які навчаються на програмах повного циклу (тобто коли в результаті його завершення, випускник отримує освітньо-кваліфікаційний рівень)

відображено у даних більшості країн: Австралія, Австрія, Азербайджан, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Грузія, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Молдова, Нідерланди, Польща, Росія, Сербія, Словенія, Туреччина, Хорватія, Фінляндія, Франція, Чехія. Кількість студентів-українців, які або навчаються на програмах повного циклу, або є учасниками різноманітних non-degree (програми обміну, стажування, мовні школи та ін.), відображено у даних таких країн: Великобританія, Канада, Німеччина, Словаччина, США, Угорщина, Швейцарія, Швеція. Франція. Кількість студентів-українців без врахування осіб, які навчаються у так званих вищих школах (grandes écoles). Вищі школи зазвичай спеціалізуються на якійсь одній галузі, навчання в них платне та вважається більш престижним. У них навчаються 18% від усіх студентів Франції.»

Число українців на студіях в іноземних університетах на 2013/2014 навчальний рік становить 46 591 осіб. Серед найбільш бажаних для навчання країн були Польща, Німеччина, Росія, Канада, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Великобританія. Динаміка зростання з 2009 по 2014 роки складає 77%. Якщо порівнювати два останні роки, то цей приріст складає 21%, або ж 7 983 особи. Майже 2/3 цього приросту склали українці, які навчаються в польських університетах. Їхня кількість збільшувалася найбільш стрімко як в абсолютному, так і у відносному показниках – з 9 620 до 14 951 особи. Більше того, українські абітурієнти є стратегічно важливим джерелом доходів для польських університетів, адже складають 42% від усіх іноземних студентів в Польщі. Також значний відносний та абсолютний приріст українських громадян на студіях демонстрували канадські, британські, чеські та італійські університети. Щодо приросту українських студентів у російських ВНЗ (1 292 особи), це може відбуватися за рахунок студентів з окупованих територій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

I. Фінанси освіти

- 1.1. Національні рахунки освіти України у 2013 році – с. 6; Education at Glance OECD 2015 – p. 234
- 1.2. Основні показники діяльності ВНЗ 2005-2016
- 1.3. UNESCO Institute for Statistics
- 1.4. Національні рахунки освіти України у 2014 році – с. 6
- 1.5. Національні рахунки освіти України у 2014 році – с. 72; Продовження навчання та здобуття професії 2013 – с. 10; Основні показники діяльності ВНЗ на початок 2013/14 навчального року – с. 53,54
- 1.6. Національні рахунки освіти України у 2014 році – с. 72
- 1.7. Національні рахунки освіти України у 2013 році – с. 6, 56; Education at Glance OECD 2015 – p. 233, 335
- 1.8. Національні рахунки освіти України у 2014 році – с. 6
- 1.9. Національні рахунки освіти України у 2013 році – с. 6, 56; Education at Glance OECD 2015 – p. 235
- 1.10. Національні рахунки в освіті – с. 11, с. 66-67
- 1.11. Національні рахунки в освіті 2014 – с. 11; Національні рахунки в освіті 2008-2010 – с. 11
- 1.12. UNESCO Institute for Statistics
- 1.13. Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe, 2013/14. Eurydice facts and figures. Дані про ВВП України та кількість населення за 2014 р.– Державна служба статистики
- 1.14. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року – с. 89-90; Загальноосвітні навчальні заклади на початок 2014/15 навчального року – с. 58; Міністерство освіти і науки

II. Фінанси вищої освіти

- 2.1. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 2.2. Національні рахунки освіти України у 2013 році
- 2.3. Національні рахунки освіти України у 2013 році – с. 59; Education at Glance OECD 2015 – p. 248
- 2.4. UNESCO Institute for Statistics
- 2.5. за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення
- 2.6. за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення

- 2.7. за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення
- 2.8. за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення
- 2.9. за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення
- 2.10. за Постановами КМУ про обсяги державного замовлення
- 2.11. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 2.12. Єдина державна електронна база з питань освіти, Постанови КМУ про обсяги державного замовлення

III. Школа

- 3.1. Дошкільна освіта України 2012, 2014 – с. 7
- 3.2. Загальноосвітні навчальні заклади 2005–2006 н.р.– с. 4;
Загальноосвітні навчальні заклади – 2007–2008 н.р.– с. 8;
Загальноосвітні навчальні заклади, звіти за 2008–2016
- 3.3. Загальноосвітні навчальні заклади, звіти за 2013–2014 н.р.– с. 14.
- 3.4. дані Міністерства освіти і науки України за статистичним звітом 83-РВК
- 3.5. Загальноосвітні навчальні заклади України 2005–2016
- 3.6. Загальноосвітні навчальні заклади 2015–2016 н.р.– с. 14
- 3.7. Український центр оцінювання якості освіти, Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання у 2008–2014 роках, ст. у випуску за відповідний рік: 293, 227, 266, 268, 304, 375, 29 (Том 1)
- 3.8. Продовження навчання та здобуття професії, 2010, 2014, Міністерство освіти і науки

IV. Вступ

- 4.1. Державна служба статистики України
- 4.2. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 4.3. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 4.4. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 4.5. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 4.6. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 4.7. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 4.8. Єдина державна електронна база з питань освіти
- 4.9. Державна служба статистики України, Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України, звіти за період 2007–2015

V. Студенти

- 5.1. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України 2011–2016
- 5.2. UNESCO Institute for Statistics
- 5.3. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України, випуски за період 2007–2015

VI. Міжнародний вимір

- 6.1 Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.2 Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року С.104–107; Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2006/07 навчального року С.105
- 6.3 Єдина державна електронна база з питань освіти
- 6.4 Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.5 Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.6 Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.7 Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.8 Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.9 Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.10 CEDOS, Державний центр міжнародної освіти при МОН
- 6.11 Австралія – Australian Education International; Австрія – Statistik Austria; Азербайджан – Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi; Бельгія – Observatoire de l'enseignement supérieur Chargée de projet statistiques Secrétariat général/AGERS, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen Afdeling Hoger Onderwijs; Білорусь – Министерство образования Республики Беларусь; Болгарія – Национален статистически институт; Великобританія – Higher Education Statistics Agency; Греція – Ελληνική Στατιστική Αρχή; Грузія – საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური; Данія – Danmarks Statistik; Естонія – Statistikaamet; Ірландія – Department of Education and Skills Statistics section; Іспанія – Servicio de Estadística Universitaria. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte; Італія – Anagrafe Nazionale Studenti; Канада – Citizenship and Immigration Canada; Латвія – Centrālās statistikas pārvaldes; Литва – Lietuvos statistikos departamentas; Молдова – Biroului Național de Statistică; Нідерланди – Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten; Німеччина – Statistisches Bundesamt; Польща – Główny urząd statystyczny; Росія – Центр социологических исследований, Министерства образования и науки Российской Федерации; Румунія – Ministerul Educației Naționale; Сербія – Републички завод за статистику; Словаччина – Centra vedecko-technických informácií SR; Словенія – Statistični urad Republike Slovenije; США – The Institute of International Education; Туреччина – Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi; Угорщина – Nemzeti Erőforrás Minisztérium/ Központi Statisztikai Hivata; Фінляндія – Tilastokeskus; Франція – Ministère de l'Éducation nationale; Хорватія – Državni zavod za statistiku; Чехія – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy; Швейцарія – Bundesamt für Statistik BFS; Швеція – Statistiska centralbyrån

CEDOS – незалежний, позапартійний, некомерційний аналітичний центр. Ми досліджуємо державну політику та суспільні процеси у сферах освіти, міграції та міського розвитку з метою формування прогресивних інституцій та посилення участі громадян у прийнятті рішень. Ми робимо акцент на необхідності дискусій щодо шляхів розвитку України, виступаємо за соціально орієнтовану, прогресивну економіку та політику.